

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PSYCHOLOGIE

**ROLE TŘÍDNÍHO UČITELE V PROCESU ROZVÍJENÍ
POZITIVNÍHO KLIMATU ŠKOLNÍ TŘÍDY**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Denisa Sládková

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Věra Kosíková, Ph.D.

Plzeň 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni

2024

vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucí své práce PhDr. et PaedDr. Věře Kosíkové, Ph.D., za inspiraci k výběru tématu a podporu při jejím zpracování. Dále děkuji kolegům a kolegyním z řad učitelů za pomoc i účast ve výzkumné části a také rodině za trpělivost.

OBSAH

Úvod	3
1 Školní třída.....	4
1.1 Složení školní třídy	4
1.2 Rozdíly mezi pohlavími	5
1.3 Etnické a sociální rozdíly.....	5
2 Žák.....	7
2.1 Fyzický a psychický vývoj dítěte.....	7
2.2 Osobnost žáka	8
2.2.1 Temperament	8
2.2.2 Osobnostní rysy	8
2.2.3 Školní úspěšnost.....	9
3 Učitel.....	11
3.1 Povolání učitele	11
3.2 Osobnost učitele.....	12
3.3 Typologie učitelů.....	15
4 Vztah učitele a žáka	17
5 Klima třídy.....	18
5.1 Klima a jeho účastníci	18
5.2 Role učitele při rozvíjení pozitivního klimatu	20
6 Faktory ovlivňující příznivé klima třídy	21
6.1 Vřelé prostředí v útulné třídě	21
6.2 Motivace.....	21
6.3 Vzájemná úcta a spravedlnost	22
6.4 Komunikace	22
6.5 Humor ve třídě	23
6.6 Humanistický přístup	23

6.7	Kázeň ve třídě.....	24
6.8	Moderní výukové metody	25
6.9	Třídnické hodiny	27
7	Hlavní aspekty příznivého klimatu ve třídě.....	28
8	Výzkumné cíle a otázky.....	29
8.1	Výzkumné hypotézy.....	30
8.2	Popis zkoumaného souboru.....	30
9	Použité metody.....	32
9.1	Popis dotazníků.....	32
9.2	Způsob vyhodnocování dotazníků.....	33
10	Výsledky výzkumu a jejich interpretace.....	36
10.1	Analýza získaných údajů podle tříd.....	36
10.2	Celková analýza tříd.....	49
10.3	Analýza dotazníkového šetření učitelů	51
10.4	Shrnutí výzkumu a vyhodnocení hypotéz.....	59
	Závěr	62
	Resumé.....	64
	Seznam literatury	65
	Seznam grafů	68
	Seznam tabulek.....	69
	Příloha č. 1	I
	Příloha č. 2	III

Úvod

Hlavní motivace pro výběr tématu této diplomové práce „Role třídního učitele v procesu rozvíjení pozitivního klimatu školní třídy“ souvisí s výkonem mé profese učitelky a také s aktuální problematikou klimatu ve třídách, která je v současné době velmi řešena. Je žádoucí, aby se učitelé ve svém vlastním zájmu tomuto tématu věnovali a vytvářeli takové prostředí pro své žáky, ve kterém se budou cítit bezpečně, klidně, beze strachu a budou jeho přirozenou součástí.

Vytváření pozitivního klimatu ve třídě není pro učitele jednoduchým úkolem, vyžaduje spoustu času, trpělivosti a zkušeností. Klima ale hraje klíčovou roli v procesu vzdělávání a má významný dopad na chování, motivaci a výkonnost žáků. Proto je důležité, aby učitelé tuto součást své profese nezanedbávali. Je třeba si uvědomit, že žáci na prvním stupni základní školy jsou ve stadiu vývoje a jejich potřeby a schopnosti se mohou odlišovat od starších žáků. Specifičností malých dětí je například jejich vyšší potřeba podpory, individuálního přístupu a strukturovaného prostředí. Jejich pozornost může být často krátkodobá a je důležité vytvářet prostředí, které je pro ně přitažlivé a podnětné k učení.

Téma diplomové práce se zaměřuje na problematiku klimatu ve třídách na prvním stupni vybraných základních škol a je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část. Cíl teoretické části spočívá ve vysvětlení hlavních aspektů podílejících se na vytváření klimatu třídy a také v charakteristice faktorů ovlivňujících jeho formování. Jsou zde rovněž vysvětleny základní pojmy související s touto problematikou.

Výzkumná část se zabývá komplexním zhodnocením klimatu ve vybraných třídách v několika základních školách. Formou dotazníkového šetření jsou analyzovány vztahy mezi žáky, podpora jejich učení a celkové pohodlí ve škole. Důležitou součástí výzkumu také tvoří zjištění, do jaké míry učitelé využívají prostředky, které hrají klíčovou roli při zlepšování klimatu v jejich třídě, jaké strategie volí pro podporu optimálního vzdělávacího procesu i rozvoje žáků a zda pravidelné používání autoevaluačních prostředků pozitivně ovlivňuje rozvoj třídního prostředí.

Teoretická část

1 ŠKOLNÍ TŘÍDA

Skupinu dětí stejného ročníku či podobné věkové skupiny označujeme jako školní třídu. Zejména na prvním stupni základní školy je ve většině případů vedena jedním učitelem. Členové třídy jsou žáci a společně s učitelem tvoří sociální skupinu.

Školní třída představuje seskupení žáků nebo studentů stejného ročníku základní nebo střední školy, která je řízena třídním učitelem. Žáci ve stejné školní třídě spolu většinu času tráví v rámci výuky, avšak na některé hodiny mohou být rozděleni do jiných skupin. Z pohledu sociologie je třída považována za malou sociální skupinu. Každá třída má svou vlastní dynamiku a rozmanité vztahy, které jsou charakterizovány jako třídní klima (Březinová, 2020).

V okamžiku, kdy jsou žáci vybíráni do skupiny záměrně na základě splnění určitých kritérií, jako jsou věk, školní zralost, spádová oblast, vzniká formální skupina. V těchto formálních skupinách vznikají posléze zcela spontánně skupiny neformální. To znamená, že se společně sbližují žáci, kteří mají společné cíle, potřeby, názory a existuje mezi nimi citový vztah (Čáp & Mareš, 2001).

1.1 SLOŽENÍ ŠKOLNÍ TŘÍDY

Jak uvádí Fontana (2014, s. 337), každý učitel usiluje o fungující a harmonickou třídu, kde jsou její členové opravdovým kolektivem. Nicméně harmonii třídy do značné míry ovlivňují její členové, děti, které přicházejí do školy z domova, kde trávily až do nástupu do první třídy nejvíce času. Na psychický vývoj dětí mají rozhodující vliv rodiče a domácí prostředí.

Děti se sdružují s ostatními přirozeně, jde o jakýsi vrozený pud. Ty děti, které vychovávali rodiče láskyplně a s porozuměním, jsou připraveny k vytváření úspěšných vztahů s ostatními dětmi. Poskytují ostatním svou radost, starají se o ně a zároveň zjišťují potřeby druhých, chovají se empaticky a v sociálních skupinách s ostatními dobře vycházejí. Naopak dětem vyrůstajícím v citově chladné nebo agresivní rodině je odepřen zážitek ze sdružování s ostatními dětmi a vlivem takové výchovy se chovají ve skupině ostatních dětí stejným způsobem jako doma. Pobyt s jinými dětmi jim nepřináší radost a často se ze skupiny vyčleňují.

Z toho vyplývá, že prostředí domova má značný vliv na chování, a pokud děti svým blízkým důvěřují a cítí se milovány, přirozeně pak vytvářejí vřelé i respektující vztahy s ostatními a dobře ve skupině komunikují (Fontana, 2014).

1.2 ROZDÍLY MEZI POHLAVÍMI

Do školní třídy jsou přirozeně přijati jak chlapci, tak dívky. Ti by v kolektivu třídy měli mít stejné příležitosti. Nelze chtít od chlapců a dívek, aby projevovali stejné způsoby svého chování, nicméně stejné činnosti ve škole mohou pomoci zbavit děti různých nevýhod plynoucích z jejich pohlaví, kterých může existovat hned několik (Fontana, 2014).

Tyto rozdíly se mohou týkat interakce ve třídě, preferencí při výběru přátel, způsobu komunikace, zájmů či úrovně účasti ve výuce a mohou být ovlivněny biologickými, sociálními a kulturními faktory. Některé studie vysvětlují, že v určitých oblastech vzdělávání, jako jsou matematika nebo věda, může existovat rozdíl ve výkonu mezi chlapci a dívkami. Jsou to rozdíly v motivaci dětí v základní škole, a to zejména u psaní a čtení, a dále pak u matematiky a přírodních věd, kdy čtení a psaní jsou spojovány spíše s dívkami a byla u nich prokázána vyšší motivace, zatímco matematika a přírodní vědy motivují spíše chlapce. Důležité je, aby pedagogové byli citliví k těmto rozdílům a aby vytvářeli prostředí, které podporuje rovnost a inkluzi bez ohledu na pohlaví (Mc Geown & Warhurst, 2020).

1.3 ETNICKÉ A SOCIÁLNÍ ROZDÍLY

Pokud jsou v kolektivu třídy přítomni také jedinci z jiných etnických skupin, může to přispívat k mnohým sociálním rozdílům v chování mezi dětmi. Tyto národnostní nebo náboženské odlišnosti vedou často k předsudkům a nedorozuměním. Pro děti bývá často těžké tolerovat sociální rozdíly, jako třeba jiné zvyky, tradice, ale i oblákání. Přestože jsou děti v mladším školním věku velmi tolerantní a projevují respekt a solidaritu, s určitou diskriminací se setkat můžeme. S přibývajícím věkem žáků se zvyšuje intolerance vůči etnickým, ale i individuálním odlišnostem. S nedostatečným porozuměním se můžeme potýkat i ze strany učitelů, kteří pak špatně interpretují jejich chování a problémy v učení. Pochopením kulturních odlišností se můžeme vyvarovat špatné diagnostiky poruch učení nebo snížené inteligence. Všem těmto diskriminacím lze předcházet tím, že učitelé nebudou používat pro všechny žáky své

třídy stejné měřítko, ale budou mít k dětem individuální přístup a respekt k jejich odlišnostem. Je také na učiteli, aby vedl děti k respektu mezi členy celé třídy bez ohledu na jejich původ (Fontana, 2014).

Stejně problémy, jako mají děti z etnických menšin, mohou mít ve škole i děti z různých sociálních vrstev. Protože pocházejí například z chudého prostředí, mají méně příležitostí k získání zkušeností, které jim pomáhají ke školnímu úspěchu. Styl rodičovského vedení v těchto rodinách často selhává, děti mají potíže s chováním a je pro ně těžké naučit se respektovat pravidla chování ve školní třídě. Zanedbání se projevuje poruchami řeči, neschopností vyjadřovat se a naslouchat. Typické je problémové chování, které narušuje klima třídy, nicméně učitel by měl takovým dětem ukázat, že cílem školy je pomoci jim se zvládnutím úkolů i s těžkým životem (Fontana, 2014).

2 ŽÁK

Žák prvního stupně základní školy je dítě ve věku přibližně šest až 10 let, které se účastní formálního vzdělávacího procesu. Vývojová psychologie definuje žáka jako jedince ve fázi raného dětství a raného až středního školního věku. Tento věk je charakterizován rychlým fyzickým růstem, rozvojem kognitivních schopností a formováním sociálních dovedností. Rozvíjí se jemná motorika, děti začínají se čtením a psaním, dochází k rozvoji jejich početních dovedností a základních kognitivních schopností. Dítě na prvním stupni základní školy bývá obvykle ovlivněno svým okolím, včetně školního prostředí, rodiny a vrstevníků, a aktivně se učí adaptovat na nové situace. Je proto důležité poskytnout jim podporu a stimulaci, která podnítl jejich zájem o učení a podpoří jejich celkový rozvoj (Čapek, 2010).

2.1 FYZICKÝ A PSYCHICKÝ VÝVOJ DÍTĚTE

Než nastoupí dítě do školy, musí projít několika fázemi vývoje. Vývoj dítěte přináší postupné změny a pokroky, které probíhají od narození do dospělosti. Tento proces zahrnuje fyzický, kognitivní, emocionální a sociální vývoj (Matoušková, 2009).

Fyzickým vývojem rozumíme změny v tělesné stavbě a motorických schopnostech. Kognitivní vývoj se týká mentálních procesů, jako jsou učení, myšlení, paměť a řešení problémů. Emoční vývoj rozvíjí emoce a jejich zvládnutí. Sociální vývoj pak zahrnuje schopnost navazovat vztahy, porozumět sociálním normám a umožňuje interakci s okolím. Každé dítě prochází vývojem individuálně. Vývoj člověka probíhá od početí až do smrti ve vzájemné interakci dědičnosti a podnětů prostředí, ve kterém se pohybuje. Vývoj psychických vlastností dítěte je ovlivněno prostředím, ve kterém žije, protože se mu musí přizpůsobit a přijmout jeho požadavky. Jde o proces socializace, který umožňuje dítěti začlenit se do společnosti. Dalšími důležitými faktory pro psychický vývoj jsou procesy zrání a učení. Aby bylo dítě připraveno se učit, musí k tomu doznát. Aby bylo dítě schopno se učit, musí mu k tomu být vytvořeny vhodné podmínky, a to nejen v rodině, ale i ve škole. Této připravenosti říkáme školní zralost a znamená to, že dítě má již nějaké zkušenosti, je schopno se adaptovat v sociální skupině, přijímá novou roli žáka, respektuje určitá pravidla a ovládá své chování (Matoušková, 2009).

2.2 OSOBNOST ŽÁKA

Osobností se rozumí unikátní kombinace charakteristických vlastností, postojů, dovedností a způsobů interakce a integrace s okolím. Každý žák má svůj individuální styl učení, zájmy a hodnoty, které ovlivňují jeho proces vzdělávání. Učitelé a prostředí třídy hrají klíčovou roli při podpoře rozvoje osobnosti žáků tím, že vytvářejí stimulující a inkluzivní prostředí, které respektuje a podporuje jejich rozmanitost osobností a individuální potřeby (Čáp & Mareš, 2001).

2.2.1 TEMPERAMENT

Každé dítě vykazuje od narození rozdílné způsoby chování, aniž by byly zapříčiněny prostředím, ve kterém vyrůstají. Projevují se jako způsob reagování, prožívání a chování. Tyto časné rozdíly v chování byly označeny výrazem *temperament* (Fontana, 2014, s. 188).

Vzdělávání rodičů má klíčový vliv na vývoj temperamentu u dětí, který se projevuje i při jejich vstupu do školního prostředí. Učitel by měl respektovat individuální odlišnosti žáků a brát v úvahu prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Nové zkušenosti a situace mohou u dětí vyvolat zmatek, a proto je na učiteli, aby je s trpělivostí a citlivostí provedl adaptací na nové sociální požadavky, obdobně jako by to činil rodič (Holeček, 2014).

2.2.2 OSOBNOSTNÍ RYSY

Souhrn osobnostních rysů tvoří komplexní a jedinečnou osobnost každého jedince. Jejich kombinace ovlivňuje způsob, jakým se člověk chová, rozhoduje a interaguje se světem kolem sebe. To se projevuje i ve škole v procesu učení. To je do značné míry ovlivňováno osobností dítěte, tzn. jeho postoji, zájmy, motivací a různými emočními projevy.

Jak uvádí Fontana (2014), rysové teorie zaujímají přední místo ve výzkumech souvislostí mezi osobností a učním. Eysenckovy dimenze neuroticismus–stabilita a extraverte–introverte se osvědčily jako zdroj zajímavých poznatků na úrovni školní třídy (s. 194).

Na základě Eysenckových teorií, ale i praxe lze konstatovat, že aktivní a společenské prostředí ve školní třídě více vyhovuje žákům extrovertům. Naopak je tomu spíše na druhém stupni základní školy, kde je kladen důraz na individuálnější práci a samostatnost, což vyhovuje introvertům. V procesu učení – a s ohledem na školní úspěšnost – se výrazně projevuje teorie neuroticismu–stability. Děti trpící úzkostmi mohou dosahovat jak dobrých, tak i špatných výsledků ve škole, závisí totiž na rozsahu úzkosti. Nízká úroveň úzkostnosti funguje jako motiv pro dosahování lepších výsledků, zatímco u vysoké úrovně úzkostnosti je tomu naopak. Pokud na danou problematiku ale budeme nahlížet komplexněji, nelze jakékoliv tyto proměnné posuzovat izolovaně. Na úspěšnosti žáka se podílí řada faktorů a je třeba je posuzovat individuálně (Fontana, 2014).

2.2.3 ŠKOLNÍ ÚSPĚŠNOST

Školní úspěšnost měří úroveň dosažených výsledků a schopností žáků v rámci procesu vzdělávání. Zahrnuje jejich výsledky napříč předměty, ale také docházku, aktivitu ve výuce a schopnost spolupracovat s ostatními žáky. Tato úspěšnost může být ovlivněna různými faktory, jako jsou schopnosti žáka, jeho motivace, podpora ze strany rodičů a učitelů, kvalita vzdělávacího prostředí a klima třídy. Školní úspěšnost není jediným měřítkem úspěšnosti v životě, nebo dokonce inteligence jedince, protože každý může být úspěšný nebo jedinečný pouze v některých oblastech či předmětech (Kosíková, 2011).

Učitel si musí být vědom, že osobnost žáka spolu s vnějšími vlivy je složitý proces a každému může vyhovovat jiný přístup nebo jiné metody učení. Důležitou roli ve vyučovacím procesu hraje motivace.

Jak uvádí Matoušková (2009), motivace je proces, který určuje směr, sílu a trvání chování, tudíž jde o vnitřní stav dodávající nám energii při dosahování cíle (s. 55). Existují tři hlavní vlivy, které žáky motivují – vnitřní a vnější motivace a očekávání úspěchu. Vnitřně motivovaný je ten žák, který je zvědavý, zajímá se o svět kolem sebe a zapojuje se s radostí do různých činností, a to nejen proto, aby dosáhl dalších cílů, ale aby uspokojil svou touhu po vědění. Vnitřní motivace bývá často stavěna proti té vnější, kterou rozumíme to, že se žák zapojuje do činností jen proto, aby získal odměnu nebo pochvalu. Žáky v motivaci musíme podporovat a dát jim příležitost zažít ve škole úspěch. Pokud žáci cítí, že pravděpodobně úspěchu nedosáhnou, protože je například

slovní úloha příliš těžká, přichází o motivaci a aktivní řešení úlohy jim nestojí za námahu. Jsou-li však úkoly stavěny tak, že by je mohli zvládnout všichni žáci, budou je vnímat jako výzvu (Kyriacou, 1996, s. 82).

3 UČITEL

Učitel je aprobovaný profesionál, jehož úkolem je vzdělávat děti v různých vzdělávacích institucích. Jeho role zahrnuje plánování a realizaci výukových aktivit, poskytování informací a podporu při získávání nových znalostí a dovedností, hodnocení pokroku žáků a vytváření prostředí podporujícího učení a rozvoj. Učitel by měl být schopen adaptovat své metody výuky na potřeby a schopnosti svých žáků a zaujmout roli mentora. Učitel by měl ovládat dovednost učit ostatní, která je podpořena chutí k výkonu této atraktivní profese (Čapek, 2020).

3.1 POVOLÁNÍ UČITELE

Podle Průchy et al. (2003):

Učitel je jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluzodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu. Tradičně byl učitel považován za hlavní subjekt vzdělávání, zajišťující ve vyučování předávání poznatků žákům. Současné pojetí učitele, vycházející z rozšířeného profesionálního modelu, zdůrazňuje jeho subjektivně-objektové role v interakci se žáky a prostředím (s. 261).

Ideální by bylo, kdyby volba povolání učitele souvisela s vášní pro učení, touhou ovlivňovat životy dětí a s přispíváním k rozvoji v morální oblasti mladé generace. Mnoho začínajících učitelů je odrazeno od vykonávání této profese již při nástupu do zaměstnání, přitom úloha třídního učitele je důležitá a zajímavá. Ve své třídě vynakládá učitel maximální úsilí na poznání svých žáků, porozumění jejich potřebám a vhodnou komunikaci s nimi. Schopnosti žáků je třeba rozvíjet, motivovat je k aktivitě a zároveň je umět zpomalit, když je to nutné. Třídní učitel je ochráncem svých žáků, jejich motivátorem a vzorem, který má významný vliv na jejich život (Čapek, 2010).

Holeček (2014) ve své odborné publikaci uvádí, že dobrý učitel je motivován ke své učitelské práci také tím, že při ní uspokojuje některé vyšší psychické potřeby, například potřebu poznávat stále nové, a toto poznání pak vhodnou, zajímavou formou předávat svým žákům (s. 15).

Každý učitel by měl disponovat minimálně těmito dovednostmi, jak uvádí například Čapek (2010):

- komunikativností – jasně a efektivně komunikovat se žáky, rodiči a kolegy,
- adaptabilitou – schopností přizpůsobit výuku individuálním potřebám a měnit přístupy podle situace,
- motivací – umět žáky motivovat k učení a rozvoji jejich zájmu o daný předmět,
- organizačními schopnostmi – umět efektivně naplánovat výuku a sledovat pokrok žáků,
- empatií – schopností vcítit se a vidět věci z perspektivy žáků,
- odborností – silnými znalostmi ve svém předmětu, nad rámec osnov učiva,
- schopností týmové spolupráce – schopností dobře vycházet s kolegy a rodiči žáků,
- inovací – otevřeností novým metodám a technologiím, které zlepšují kvalitu i výsledky vzdělávání a neustále vzdělávat sám sebe,
- trpělivostí a sebeovládáním – schopností zachovat klid a postavit se různým výzvám,
- schopností spravedlivého hodnocení – umět poskytnout konstruktivní zpětnou vazbu a spravedlivě své žáky hodnotit.

3.2 OSOBNOST UČITELE

Učitel představuje klíčovou postavu v životě dítěte, fungující jako významný pramen sociálního učení a zdroj informací o okolním světě. Ideální pedagogové by měli být experti ve svých oborech, ať už se jedná o přírodní, humanitní, nebo pedagogické vědy, a měli by je umět efektivně využívat ve prospěch svých žáků. Nicméně pouhá znalost vědního oboru a předávání informací nestačí, skutečné umění spočívá v tom, jak učinit výuku pro žáky nezapomenutelným zážitkem. Toto umění vychází z osobnostních kompetencí učitele (Čapek, 2010).

Fontana (2014, s. 363) také popisuje, že na prvním místě v porozumění dětem je učitel, protože na ně, kromě dalších vlivů, působí právě on nejvíce.

Podle Holečka (2014, s. 15) je dobrý učitel motivován ke své učitelské práci například i potřebou pomoci žákům, aby zvládli školní vzdělání a pomohl jim vést a řídit jejich činnost, rozvíjet jejich osobnost a uvádět je do světa dospělých. Učitel by měl být

jakýmsi partnerem svých žáků v prostředí, kde existuje vzájemná důvěra, a vybavoval je nejen novými vědomostmi, ale předal jim důležitou výbavu do života, jejíž kvalita se odráží od osobnosti učitele. Aby učitel vykonával svou profesi dobře, musí, stejně jako jeho žáci, být ke svým činům řádně motivován. Nejsilněji učitele motivuje odměna, a to nejen ve smyslu nějakého materiálního charakteru, ale také uznání, ocenění práce a k tomu vedoucí nalezení smyslu své práce. Když učitel nalezne smysl své práce, přispěje to významně k jeho životní spokojenosti a naplní se jeho potřeba sebeúcty.

Sebeúcta je přesvědčení o tom, že vše, co děláme, je správné, a to i z pohledu ostatních. Zdravá sebeúcta navozuje pocity spokojenosti a duševního zdraví a přináší s sebou pocity štěstí. Všechny tyto aspekty platí i u dětí. Více empatické a spokojené a vhodně motivované jsou děti s vyšší sebeúctou, naopak ty s nižší sebeúctou vykazují nevhodné chování. Pokud se zvýší sebeúcta učitelů, zvýší se i jejich citlivost vůči žákům (Holeček, 2014).

Celkový pedagogický přístup a přístup k dětem mohou podle Holečka (2014) ovlivnit tyto rysy osobnosti učitele:

- **laskavost a empatie** – projev porozumění a starostlivosti vůči žákům,
- **otevřenost** – vstřícný postoj k novým nápadům, ale i otevřenost ve smyslu nechat děti nahlédnout do své duše,
- **trpělivost** – umění zůstat klidný a na děti nekřičet,
- **zájem o rozvoj žáků** – ochota investovat čas a úsilí do podpory individuálního růstu každého žáka,
- **humor** – používání humoru jako prostředku k vytváření pozitivní atmosféry,
- **důvěryhodnost** – budování důvěry žáků a respektování jejich vzájemných vztahů,
- **flexibilita** – ochota přizpůsobit se různým výukovým situacím a potřebám žáků,
- **citová stabilita** – citová zralost učitele a dovednost nenechat se vyvést z míry bezohledným chováním žáků,
- **postoje učitele** – udržení kladných postojů k odpovědnosti a k náročné práci,

- **rozmanitost vyučovacích metod** – ochota nepřestat se učit a přizpůsobovat metody předmětu i žákům,
- **styl učitele** – výukové techniky, které učitel ve svých hodinách využívá. Mohou být formální, tzn. že klade důraz na předmět, nebo neformální, které kladou důraz na děti a odhalení jejich potřeb i následné přizpůsobení výuky těmto potřebám.

Všechny zmíněné skutečnosti se velmi propisují do kvality a efektivnosti práce učitele. Kromě charakterových vlastností jsou to i dovednosti učitele, kterých Kyriacou (1996, s. 23) uvádí hned několik:

- **plánování a příprava** – dovednosti podílejší se na výběru výukových cílů ve vyučovací hodině, na volbě cílových dovedností a dovednost zvolit co nejlepší prostředky, metody ke splnění těchto cílů,
- **realizace vyučovací hodiny** – dovednosti potřebné ke vhodné motivaci žáků a jejich aktivní zapojení do procesu vyučování,
- **řízení vyučovací hodiny** – dovednost udržet pozornost žáků během vyučovací jednotky a jejich zájem o učení se,
- **klima třídy** – vytvoření a udržení kladných postojů žáků vůči vyučování a jejich aktivní účast na činnostech s tím spojených,
- **kázeň** – dovednosti potřebné k udržení pořádku ve třídě a k optimálnímu řešení projevů nevhodného chování žáků,
- **hodnocení prospěchu** – dovednost hodnotit žáky spravedlivě, a to jak formativně, tak i sumativně,
- **reflexe vlastní práce a evaluace** – dovednost ohodnotit vlastní práci s cílem ji v budoucnu zlepšit.

3.3 TYPOLOGIE UČITELŮ

Psycholog Ch. Caselmann rozdělil již ve 40. letech učitele na dvě skupiny podle toho, jestli jsou více zaměřeni na svůj obor, nebo jsou více zaměřeni na žáka.

- Učitel **logotrop** – učitel se zaměřuje především na svůj obor a na obsah svého předmětu, tzn. že se snaží získat žáky tím, že připravuje různé prezentace, využívá ve výuce interaktivní tabuli, vede různé kroužky a celkově se snaží o zvýšení zajímavosti svého předmětu.
- Učitel **paidotrop** – orientuje se spíše na žáky než na svůj předmět, je velice empatický a zajímá se o prožívané emoce, zájmy a problémy svých žáků. Tito učitelé vyučují zejména na 1. stupni ZŠ (Holeček, 2014).

V praxi se většinou s vyhraněným logotropem nebo paidotropem neseťkáváme, ale spíše existují učitelé, u nichž převládá jeden tento charakteristický typ.

Protože se ale názory v moderním světě mění a i učitelé se současné době přizpůsobují, můžeme se setkat s novým typem učitele, s tzv. globálním učitelem. Podle Kohoutka (2009) je globální učitel ten, který respektuje práva druhých a snaží se ve třídě rozložit moc a odpovědnost za rozhodování a přijatá rozhodnutí, vytváří atmosféru vzájemné důvěry, zdravého sebevědomí, individuální a skupinové disciplíny. Zavádí demokratické metody rozhodování a vede k respektování lidských práv. Klade důraz na rovnoměrný rozvoj všech složek osobnosti, ne pouze na získávání vědomostí, ale i na rozvoj složky citové a sociální. Přistupuje navíc k řešení problémů z celosvětového hlediska, ale i z hlediska psychologického (Holeček, 2014).

S typologií učitelů podle Čápa a Mareše (2001) souvisí i styl jejich výchovného působení na žáky, protože tento styl do značné míry ovlivňuje celkové klima třídy, důvěru, uvolněnost a přístup k výuce. Zde jsou čtyři základní styly výchovného působení:

- **Autoritativní styl.** Tento styl kombinuje vysoká očekávání vůči žákům s přátelským a podporujícím přístupem. Vytváří rovnováhu mezi strukturou a podporou, což může vést k lepšímu chování a výkonu žáků, někteří žáci však mohou vnímat přílišnou autoritu jako příliš restriktivní.
- **Permisivní styl.** Je charakterizován velkou mírou flexibility a snahou o vyhnutí se konfliktům. Vytváří uvolněnější atmosféru ve třídě, což může podporovat

kreativitu a iniciativu žáků, ale může vést k nedostatku struktury a disciplíny, což některým žákům může bránit v optimálním učení.

- **Autokratický styl.** Učitel v tomto stylu přebírá plnou kontrolu a rozhoduje bez velkého zapojení žáků. Výhodou je, že učitel může rychle stanovit disciplínu a řád ve třídě, může ale také omezit kreativitu a samostatné myšlení žáků a vytvářet odpor nebo pasivitu.
- **Demokratický styl.** Tento styl klade důraz na spolupráci a participaci žáků při rozhodování. Podporuje demokratické hodnoty, podněcuje kritické myšlení a rozvoj sociálních dovedností, vyžaduje ale více času na rozhodování a může být náročnější na řízení třídy (Čáp & Mareš, 2001).

V praxi se často setkáváme s kombinací různých prvků těchto výukových stylů, která je přizpůsobena konkrétní situaci, potřebám žáků a cílům vzdělávání. Je klíčové, aby učitel dokázal flexibilně přizpůsobit svůj přístup aktuálním podmínkám a vytvářet prostředí podporující pozitivní atmosféru pro učení a rozvoj žáků (Čáp & Mareš, 2001).

4 VZTAH UČITELE A ŽÁKA

Vztah mezi učitelem a žákem hraje klíčovou roli ve vzdělávacím procesu a může výrazně ovlivnit žákův výkon, motivaci i celkový zážitek z učení. Učitel a třída tvoří speciální společenskou skupinu, ve které dochází k sociální interakci, do níž se promítají různé sociální vztahy i postoje a velký význam zde hraje sociální chování. Čím více těmto vztahům ve třídě učitel porozumí, tím lepší prostředí pro učení poskytne svým žákům (Fontana, 2014).

Dobré vztahy mezi lidmi závisí na vzájemném respektu. To platí i pro školní třídu. Vzájemný respekt mezi účastníky vzdělávacího procesu jsou podmínkou pro harmonii a pro příznivé klima ve třídě. Učitel může projevovat respekt tak, že bude svým žákům naslouchat, brát v úvahu jejich zkušenosti a vyjadřovat uznání za jejich úspěchy. Dalším důležitým prvkem úspěšného vztahu je důvěra. Učitel dává dětem najevo, že mohou být otevřené ve sdílení svých myšlenek i otázek, a učitel jim poskytuje zpětnou vazbu. S tím souvisí pravidlo otevřené komunikace se žáky, včetně diskuzí o osobních záležitostech, ale i o cílech výuky a individuálních pokrocích (Fontana, 2014).

Budování dobrého vztahu mezi učitelem a žákem vyžaduje neustálou reflexi, otevřenost k přizpůsobení se různým potřebám a naslouchání zpětné vazbě ze strany žáků. Posilování pozitivních aspektů vztahu může vést k lepšímu učení a rozvoji žáků.

Učitelé vykazují určitý vzor chování, jsou tedy nositeli nějaké sociální role. Učitelé jsou vzorem role, která by měla být žádoucí, představují tedy dobré příklady a vytváří tím v dětech kladný postoj k učiteli a celkově ke vzdělávání. Vzor role však může být i nežádoucí a bohužel si tito učitelé často ani neuvědomují, že ve svých žácích zanechávají trvalou stopu. Dobrý učitel představuje pro děti příklad dospělého, kterého by mohly mít za vzor a chtěly se takovým dospělým stát. Děti jsou velmi vnímavé a vidí chování učitele i v jiných situacích, např. v interakci s rodiči nebo jak loajální jsou vůči řediteli a kolegům, a také jak reagují na různé situace, jako jsou radost, zklamání, vítězství nebo prohra. Pokud je pro děti učitel lidskou bytostí, kterou by se samy chtěly stát, dostaly od učitele dar ve stejné hodnotě, jako je předané vzdělání (Fontana, 2014, s. 295).

5 KLIMA TŘÍDY

Čapek (2010, s. 13) ve své publikaci definuje třídní klima tak, že jde o souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení, vnímání prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávají edukační i jiné činnosti v daném prostředí.

Učitelé mají za úkol nejen poskytovat kvalitní výuku opírající se o důkazy, ale také mají odpovědnost za řízení chování žáků jak ve třídě, tak ve škole. K ovládní tohoto chování mohou učitelé využívat různé strategie, které vedou k různým výsledkům v oblasti chování žáků i celkového fungování školy. Zatímco se ukázalo, že nadměrné používání represivních strategií zhoršuje problémy s chováním, pozitivní strategie a techniky sociálně emočního učení jsou spojeny s příznivějšími výsledky pro celkové fungování žáků a také s příznivějším klimatem třídy. Již několik výzkumů po celém světě prokázalo přímou souvislost mezi přístupem učitelů k žákům a klimatu třídy. Pozitivní řízení chování a sociálně emoční řízení zlepšuje celkové klima ve třídě. Pokud učitel dokáže humanisticky řídit svou třídu, vytvoří prostředí pro efektivní výuku a prostředí a podpoří i pozitivní výsledky svých žáků (Clark et al., 2023).

5.1 KLIMA A JEHO ÚČASTNÍCI

Podle Čapka a Mareš (2010) je klima třídy z hlediska psychosociálního faktoru dlouhodobý stabilní stav mezi žáky a učitelem. Je třeba ho nezaměňovat s atmosférou ve třídě, která má pouze krátkodobý charakter a ovlivňuje ji např. řešení konfliktu. Dalo by se tedy říci, že klima vyjadřuje to, jak jsou žáci ve třídě spokojeni, jak si rozumějí s učitelem i mezi sebou, zda při sobě drží a existuje mezi nimi zdravá soutěživost.

Na vytváření příznivého klimatu třídy se mohou podílet jeho účastníci. To jsou žáci a učitel, většinou třídní učitel. Názory na to, kdo má větší vliv na klima ve třídě, se liší. Někteří autoři se domnívají, že jsou to spíše žáci a ovlivňují ho svou jedinečností, vlastnostmi a chováním, jiní se přiklánějí k tomu, že je to učitel, protože pro ovlivnění klimatu může využít své role a svého postavení (Čapek, 2010, s. 14).

Jak uvádí Čapek (2010), být jen vstřícný k žákům a dobře s nimi komunikovat nestačí. Učitel (zejména třídní) je také povinen se o svěřené žáky co nejlépe starat. To tedy znamená dbát na pozitivní klima ve třídě, podporovat ho a být ve střehu, aby všechny jeho složky byly v pořádku. Nenechat se ukolébat zdánlivým klidem na hladině, nýbrž

klima ve třídě pozorovat, měřit a interpretovat. Rozhodovat ve věcech kázeňského řízení třídy ve prospěch dlouhodobých cílů, ve prospěch celku. Zároveň však pracovat s individualitou svých žáků, skládat z jejich jedinečnosti krásnou mozaiku, fungující mechanismus, který bude přinášet všem svým součástkám radost a prospěch (s. 18).

Přímými účastníky v prostředí třídy jsou žáci. Protože děti prochází fyzickým a psychickým vývojem, mění se i jejich postoje, názory, a tedy i působení ve třídě. V 1. a 2. třídě je pro děti největší autoritou učitel. V tomto období mohou ale mezi žáky vznikat konflikty a soutěživost a dokážou k sobě být i velmi krutí. Pokud ale učitel vede děti ke vzájemnému respektu, dokáže i tak navodit pozitivní klima ve své třídě. Od 3. třídy až do 5. třídy, kdy začíná vrcholit období puberty, je již situace zcela jiná. Do klimatu třídy se promítá jedinečnost osobnosti žáků, kteří jsou již svérázní, uvědoměli a zastávají hodnoty dospělých. V 5. třídě již žáci vyžadují respekt ze strany dospělé osoby a z tohoto důvodu musí i učitel vyvinout větší úsilí k zachování harmonie ve třídě. Ta už se rozpadá na skupinky, není soudržná, vzniká více konfliktů mezi jedinci a skupinami. Učitel v tomto případě ukazuje žákům, jak držet za jeden provaz a fungovat jako tým (Čapek, 2010).

Rodič, nepřímý účastník klimatu ve třídě, do procesu utváření klimatu třídy může zasahovat. Rodiče zajímá, jak se jejich děti ve škole učí, a často vznášejí i své připomínky. Jejich očekávání jsou oprávněná, jde přece o jejich děti (Čapek, 2010).

Podle Čapka (2010) rodiče vyžadují zejména tyto požadavky:

- toleranci dítěte ze strany učitele,
- podporu ke vzdělávání a individuální přístup,
- zodpovědné a objektivní hodnocení,
- kvalifikovanost, zkušenosti a didaktické dovednosti učitele,
- pomoc a vstřícnost nejen ve vztahu k žákovi, ale i k rodiči.

Některé výzkumy dokazují, že rodiče dokonce vybírají školu podle kvality učitelů, kterým svěří své dítě ke vzdělávání. Čím vyšší vzdělání rodič má, tím větší požadavky klade na způsob výuky, reputaci školy a učitele, a také na přístup učitelů k žákům. Rodiče s nízkým vzděláním se zajímají méně např. o podporu kritického myšlení nebo o metody výuky celkově (Hrubá, 2019).

Velmi efektivním prostředkem k rozvíjení dobrého vztahu učitele a rodiče jsou třídní schůzky. Ty jsou považovány za klíčový prostředek komunikace se školou, a to zejména pro některé rodiče, kteří ho mohou vnímat jako hlavní. Jeho cílem je rozvíjet pocit sounáležitosti rodičů ke škole, podporovat vznik školní komunity a posilovat spolupráci mezi rodiči a učiteli za účelem zlepšení atmosféry ve třídě i škole. Během třídních setkání se rodiče setkávají s rodiči spolužáků svých dětí, ale mohou být také využita jako důležitý prostředek prezentace a propagace školy nebo učitele (Čapek, 2013).

5.2 ROLE UČITELE PŘI ROZVÍJENÍ POZITIVNÍHO KLIMATU

„Klima třídy, které učitel navodí, může mít zásadní vliv na motivaci žáků a jejich postoj k učení. Proto jsou učitelovy dovednosti uplatňované při vytváření kladného klimatu třídy velmi důležité“ (Kyriacou, 1996, s. 79).

Čapek (2010) uvádí aspekty, které se podílejí na vytváření klimatu třídy a které může učitel co nejvíce ovlivnit:

- moderní vyučovací metody a vzdělávací aktivity,
- komunikace mezi žáky a učitelem,
- spravedlivé hodnocení ze strany učitele,
- zvládání kázně ve třídě,
- vztahy mezi žáky,
- účast žáků na rozvíjení pozitivního klimatu,
- vzhled třídy.

Dalším faktorem, který může mít vliv na klima jednotlivých tříd, je i klima školy. Vnitřní politika školy, společná vize, spolupráce pedagogů a podpora ze strany vedení školy, kdy z několika málo studií vyplývá, že existuje souvislost mezi pozitivním školním klimatem a vnitřní motivací učitelů dosahovat úspěchu. Pozitivní vnímání školního klimatu mezi učiteli může ovlivňovat jejich motivaci. Zejména faktory, jako jsou pozitivní zpětná vazba a spolupráce ve školním prostředí, mohou hrát roli při stanovování cílů učitelů. Některé výzkumy zdůrazňují význam školního klimatu jako faktoru ovlivňujícího cíle a motivaci učitelů (Dickhäuser et al., 2021).

6 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PŘÍZNIVÉ KLIMA TŘÍDY

Význam osobnosti učitele a jeho interakce se žáky je klíčovým faktorem při formování pozitivního klimatu ve třídě, což napomáhá vytváření podnětného vzdělávacího prostředí a podporuje rozvoj žáků. Způsob, jakým učitel tvoří prostředí, má významný dopad na motivaci žáků k učení. Učitel se může zaměřit na důležité aspekty, jejichž využitím lze docílit pozitivního klimatu třídy.

6.1 VŘELÉ PROSTŘEDÍ V ÚTULNÉ TŘÍDĚ

Podle Kyriacou (1996, s. 79) se za optimální prostředí považuje takové, které je možno charakterizovat jako cílevědomé, orientované na úlohy, uvolněné, vřelé, podporující žáky a se smyslem pro pořádek.

Pokud je učebna upravena tak, že se v ní cítí všichni dobře, lze pracovat na vřelém a podporujícím prostředí. Vřelé prostředí si lze nejlépe představit jako takové, ze kterého žáci cítí, že se o ně i o jejich učení učitel zajímá (Kyriacou, 1996, s. 80).

6.2 MOTIVACE

Podle Čapka (2020) učitel svým působením může žáky velice motivovat. Pro dosažení kvalitního vzdělávání je nezbytné, aby bylo provázáno s příjemným pocitem, tzn. že by vyučování mělo probíhat v příjemném prostředí a formou zábavných činností, např. kreativní prací, objevování nebo experimentování. Tím dosáhne učitel vhodné motivovanosti žáků, a připraví je tak na aktivní práci.

Na motivaci žáků působí podle Kyriacou (1996, s. 82) tři vlivy:

- **Motivace vnitřní.** Žáci jsou motivováni vnitřně, pokud se zapojují do činnosti proto, aby uspokojili svůj zájem o probírané téma nebo svou zvědavost. Získání dovedností a znalostí na základě své vnitřní motivace je motivací samo o sobě a nesouvisí nijak s dosahováním dalších cílů.
- **Motivace vnější.** Žáci jsou vedeni vnější motivací, když chtějí dosáhnout určitého cíle za účelem získání odměny. Může se jednat o pochvalu, úctu, kladné hodnocení. Vnitřní a vnější motivace spolu úzce souvisí a žádoucí je povzbudit u dětí každou z nich.

- **Očekávání úspěchu.** Žáci v tomto případě očekávají, že dosáhnou úspěchu. Nejedná se jednoduché úkoly, které by zvládl každý, protože takové už žáka nemusí motivovat. Jedná spíše o takové úlohy, které děti vnímají jako výzvu čili jsou obtížné, ale dají se zvládnout.

6.3 VZÁJEMNÁ ÚCTA A SPRAVEDLNOST

K vytvoření podmínek pro vzájemnou úctu mezi pedagogem a žákem je důležité, aby se pedagog zajímal o pokrok žáků a rozvíjel s dětmi také osobní komunikaci. Pokud projeví učitel zájem i o mimoškolní život svých žáků, dá tím najevo, že si jich váží. Žáci by měli vidět, že je učitel chápe, že přijímá jejich názory a že projevuje lítost nebo radost. To vše pomáhá k navázání dobrých vztahů a výrazně přispívá ke zlepšení klimatu třídy. Děti se cítí mnohem komfortněji a bezpečněji, pokud učitel ukáže, že je také jen člověkem (Čapek, 2010).

Protože by měl jít učitel dětem příkladem, měl by být zároveň spravedlivý. Spravedlností lze předcházet křivdám, které by mohli žáci pociťovat. Spravedlivý učitel si je vědom rozmanitosti mezi studenty a respektuje jedinečné potřeby každého jednotlivce. Neupřednostňuje žádnou skupinu nebo jednotlivce na základě pohlaví, etnického původu, socioekonomického postavení a snaží se vytvořit inspirativní prostředí, které podporuje zájem a motivaci studentů. Spravedlivý učitel buduje důvěru mezi sebou a žáky, což vytváří pozitivní atmosféru ve třídě. Když žáci cítí, že jsou spravedlivě a konzistentně hodnoceni, roste jejich důvěra vůči učiteli (Čapek, 2010).

6.4 KOMUNIKACE

Důležitým prvkem klimatu ve třídě je interakce mezi účastníky výuky, což zahrnuje nejen komunikaci mezi žáky a učitelem, ale také zapojení rodičů. Učitel by měl zvolit komunikační strategie, které budou pro žáky přívětivé. Místo anonymního mluvení k celé třídě by měl preferovat osobní komunikaci s jednotlivci, aby se zabránilo demotivaci žáků. Je také účinné nechat žáky promlouvat, když jsou k tomu povzbuzeni, protože aktivní naslouchání podporuje vzájemný respekt (Čapek, 2010).

Komunikaci ve třídě lze rozdělit podle Čapka (2010, s. 49) do dvou skupin:

- **odborná komunikace** – jejím cílem je vzdělávat žáky a předávat jim cenné informace napříč předměty,
- **sociální komunikace** – osobnostní a emotivní sdělování informací, které se netýká odborného obsahu a podporuje motivaci.

Vzájemná komunikace s dětmi působí velmi pozitivně na učební proces. Žáci velmi oceňují, pokud učitel do odborného sdělování častěji zařadí také osobní zážitky ze života a předává dětem cenné zkušenosti a rady.

6.5 HUMOR VE TŘÍDĚ

Humor je velmi účinný prostředek pro navození uvolněné atmosféry při vyučování a velmi pozitivně ovlivňuje klima třídy. Smysl pro humor je dar, který nemá každý z nás, ale to neznamená, že i učitel bez smyslu pro humor nebude u žáků oblíben, místo humoru lze použít vlídný přístup. Lze jej uplatnit i v nepříjemných situacích k rozptýlení žáků nebo odbourání úzkosti. Každý den se ve škole naskytne mnoho situací, kdy se lze společně se žáky zasmát, výrazně to pomůže k navázání přátelského vztahu se žáky (Kyriacou, 1996, s. 87).

6.6 HUMANISTICKÝ PŘÍSTUP

Humanistický přístup ke vzdělávání se zaměřuje na rozvoj celé osobnosti žáka a zdůrazňuje důležitost jeho individuálních potřeb, emocí a schopností. Tento přístup k učení vychází z humanistické psychologie a klade důraz na autonomii, svobodu, samostatnost a osobní růst.

Podle Kyriacou (1996, s. 88) je nutné uplatňovat následující prvky:

- roli učitele chápat jako roli pomocníka,
- poskytovat žákům určitou míru volnosti při výběru a podílet se na rozhodování o organizaci a řízení jejich učení,
- dávat žákům najevo úctu k nim a být empatický,
- vhodně je motivovat a vést ke kritickému myšlení,
- celkově rozvíjet žákovu osobnost a individuální potenciál.

V praxi to znamená, že učitel by měl vytvářet inspirativní a podporující prostředí, ve kterém se žáci cítí bezpečně a zároveň si připadají respektováni. Otevřená komunikace, poskytnutí možnosti volby a dávka empatie společně s povzbuzováním k samostatnému myšlení a rozvoj kritického myšlení jsou klíčové aspekty humanistického přístupu k výuce (Čapek, 2010).

6.7 KÁZEŇ VE TŘÍDĚ

Kázeň ve třídě je důležitým prvkem pro vytvoření pozitivního vzdělávacího prostředí. Kázeň znamená, když jsou žáci schopni zachovávat společenská a školní pravidla, spolupracují s učitelem při plnění úkolů při vyučování a podílejí se uvědoměle na vytváření pozitivního klimatu ve třídě. Nekázeň ve třídě negativně ovlivňuje nejen výuku a klima třídy, ale může zasáhnout až do sebevědomí učitele (Březinová, 2020).

Pořádek ve třídě je nezbytný, pokud má být vyučování efektivní, nicméně nežádoucí chování žáků se může vyskytnout i ve třídě velmi zkušeného a respektovaného učitele. Vyrušování při hodinách lze předcházet zajímavou přípravou, kdy se do práce zapojí všichni žáci, výuka je zaujme a udrží jejich pozornost a nabídne jim příležitost zažít úspěch. Dobře postavenou hodinou, při které jsou žáci vhodně motivováni k práci, výuka je interaktivní a pro žáky zajímavá, lze předcházet nevhodnému chování, jako jsou např. přílišné povídání nebo mluvení bez vyvolání, nevěnování pozornosti učiteli nebo neplnění úkolů (Kyriacou, 1996, s. 95–96).

Při zajištění kázně při vyučování je důležitá role učitele. Podle Čapka (2010, s. 75) je kázeňské vedení třídy otázkou dobře realizovaných odměn a trestů.

- **odměna** – vyjadřuje pozitivní hodnocení a přináší žákovi radost i motivaci,
- **trest** – negativní hodnocení, které snižuje pravděpodobnost, že se chování již nebude opakovat.

Pokud se někteří ze žáků chovají ve třídě nevhodně, měl by učitel přistoupit k posílení správného chování. Žáci by se měli naučit přijmout trest jako důsledek jejich nevhodného chování (Čapek, 2010, s. 76).

Nežádoucím chování lze předejít pečlivým sledováním chování a práce žáků během hodiny. K předcházení tomuto chování lze využít následující metody:

- Sledování všech žáků ve třídě – sledování práce žáků v pravidelných intervalech a případné poskytnutí pomoci nebo podpory žákovi s obtížemi. Individuální kontakt je účinnější než křik po třídě.
- Oční kontakt – tato strategie spočívá v navázání kratšího očního kontaktu se žákem, který vykazuje špatné chování. Učitel dává najevo, že ví o tom, že nespolupracuje.
- Zvoneček – použití zvonečku nebo jiného zvukového zařízení jako signálu k utišení hluku.
- Neverbální signály pro ztišení hluku ve třídě – např. zvednutí ruky nad hlavu.
- Otázky – kladení otázek udržuje pozornost žáků při vyučování.
- Pomoc při práci – učitel žáky neustále povzbuzuje, provází je při plnění zadání a je nápomocen při nesnázích v plnění úkolů.
- Tempo práce – učitel by měl vnímat, zda výuková metoda byla zvolena vhodně, protože se může stát, že plnění úkolu postupuje příliš pomalu, nebo naopak rychle. V takovém případě je vhodné změnit tempo práce a přejít k jiné činnosti.
- Rozsazení žáků – individuální opatření ke zvýšení soustředění žáků na práci (Březinová, 2020; Kyriacou, 1996).

Přestože se v současné době usiluje o zařazení určité svobody i do vyučování a žákům je dána příležitost se vyjádřit, sdělit svůj názor a poskytnout možnost volby, bude kázeň vždy součástí školního vyučování.

6.8 MODERNÍ VÝUKOVÉ METODY

*„Nejvýznamnějším uměním učitele je probouzet
v žácích radost tvořit a poznávat.“*

Albert Einstein

Vyučovací předmět plní svou funkci, pokud poskytuje žákům odpovídající informace, které se podílí na formování jejich spokojeného osobního života a úspěšnosti. Aby předmět tuto funkci plnil, musí být pro žáky přitažlivý, nepřiliš obtížný ani jednoduchý.

Důležitá je obliba předmětu, to znamená, že poskytuje žákovi emocionální prožitek. Významnou úlohu zde hraje motivace. Učitel může považovat svou motivaci při výuce za úspěšnou, pokud je jeho předmět u žáků oblíbený (Hrabal & Pavelková, 2010, s. 25–26).

Nejvýznamnější aktivitou, kterou učitel vykonává, je výuka, kterou realizuje prostřednictvím různých metod a aktivit. Tato činnost je zásadní, neboť i kdyby učitel disponoval vlastnostmi světce a projevoval největší míru přívětivosti a empatie, avšak nedokázal by se prokázat jako kvalitní pedagog, stále by čelil problémům s klimatem ve třídě. Pokud žáky výuka nezaujme, chovají se neukázněně a snaží se najít způsoby, jak si zpříjemnit čas (Čapek, 2010).

Podle Čapka (2020) by měl učitel chápat výuku jako proces, ve kterém může docházet k přirozenému učení skrze nápodobu nebo vzájemné interakce. Je důležité volit vhodné aktivity a realizovat je efektivně pro správný vývoj učení. Cílem školního vzdělávání je podpora rozvoje tzv. měkkých dovedností, jako jsou týmová spolupráce, kritické myšlení a schopnost sebereflexe, které jsou klíčové pro akademický i profesní úspěch. Je přínosné, když učitel podporuje různé učební styly žáků tím, že využívá různorodé metody během výuky.

Zajímavý pohled na strukturu vyučovací hodiny a použití výukových metod uvádí Kosíková (2011, s. 68) ve své publikaci. Jedná se o takzvaný vstřícný model výuky, který je založen na interakci žáka se světem a orientuje se při plánování vyučovací hodiny na vstupy, tzn. na vytvoření činností, na kterých bude postavena výuka, a žáka motivují a psychicky stimulují. Proces vyučování se tak stává pro žáka atraktivní i zajímavý a není přímo orientován na výstupy z vyučovací hodiny.

Jednostranná frontální výuka by měla ustoupit do pozadí, nicméně stále je při vyučování nezbytná. Do popředí ale vystupují nové výukové metody založené na hře, projektové vyučování, model E-U-R, diskuzní výukové metody a mnoho dalších. Není novinka, že nejefektivnějším způsobem k naplnění cílů vzdělávání jsou právě ty metody, které jsou založeny na hře (Čapek, 2020).

6.9 TŘÍDNICKÉ HODINY

Třídnické hodiny jsou podle Březinové (2020) využívány zejména na 2. stupni základních škol a jsou pojaty jako čas vyhrazený na řešení organizačních věcí s třídním učitelem. Třídnická hodina však představuje další možnost ke zlepšování a upevňování vztahů ve třídě, kterou může třídní učitel využívat v pravidelných intervalech. Na 1. stupni základní školy si tak učitel může vytvořit takovou hodinu nad rámec rozvrhu a věnovat se se svými žáky aktuálním tématům, nebo ji využije jako prostor pro posilování vztahů ve třídě. Konkrétně mohou sloužit k činnostem, jako jsou:

- pravidelná práce na budování vztahů uvnitř třídy,
- podpora zdravého chování mezi žáky,
- rozvoj osobnosti a sociálních dovedností,
- řešení aktuálních problémů ve třídě,
- respektování a dodržování pravidel třídy,
- podpora žáků ve vyjádření vlastních názorů a uvědomění si jejich možného pozitivního dopadu na okolí,
- podpora samostatnosti a přijímání odpovědnosti za řešení problémů,
- prevence sociálně nepříznivých jevů (Březinová, 2020).

Při třídnických hodinách je vhodné využít interaktivní činnosti a zážitkové aktivity, které podpoří budování dobrých vztahů mezi žáky. Jedním ze zážitkových prvků využitelných při třídnické hodině je dramatizace příběhu, do které se zapojuje celá třída. Podporuje koncentraci žáků, spontánnost reakcí, výměnu názorů a učí žáky diskutovat o aktuálním problému (Cudlíková et al., 2023).

7 HLAVNÍ ASPEKTY PŘÍZNIVÉHO KLIMATU VE TŘÍDĚ

Hlavními aspekty, které se podílejí na tvorbě příznivého klimatu třídy, jsou zejména vhodná motivovanost žáků, která je rozvíjena nástroji, jež třídní učitel využívá pro podporu vztahů ve třídě a k pozitivnímu rozvíjení celkového klimatu třídy, podpora procesu učení s použitím moderních výukových metod a s tím související objektivní autoevaluace učitele, podněcování příznivého klimatu pomocí třídnických hodin, ale také vhodná a vřelá komunikace mezi učitelem a žáky. Všechny tyto činnosti vychází především z iniciativy učitele a z jeho osobnostních kompetencí.

Na tyto aspekty utvářející pozitivní klima ve třídě bude zaměřena výzkumná část diplomové práce.

VÝZKUMNÁ ČÁST

8 VÝZKUMNÉ CÍLE A OTÁZKY

Tato diplomová práce se zabývá problematikou klimatu čtvrtých a pátých tříd na 1. stupni vybraných základních škol. Problematika klimatu třídy v základní škole je jedním z klíčových témat v oblasti vzdělávání a vývoje dětí. Klima ve třídě ovlivňuje celkovou atmosféru a interakce mezi žáky a učitelem, což má zásadní dopad na jejich učební výsledky a psychosociální rozvoj. Různé faktory, jako jsou učitelský přístup, organizace výuky, mezilidské vztahy a podpora emocionálního a sociálního rozvoje, mají vliv na formování klimatu ve třídě. Důležitost této problematiky spočívá v tom, že pozitivní klima může podnítit motivaci žáků k učení, zatímco to negativní může vést k neúspěchu ve vzdělávání a k negativním sociálním interakcím. Je proto zásadní zkoumat a řešit faktory, které ovlivňují klima ve školních třídách, a hledat strategie pro vytváření podpůrného prostředí, které maximalizuje učební potenciál všech žáků.

Cílem tohoto výzkumu je porozumět aktuálnímu stavu klimatu ve vybraných třídách na prvním stupni základních škol, identifikovat faktory, které ovlivňují toto klima pozitivně, či negativně, a porovnat stav klimatu mezi jednotlivými třídami i s celostátním průměrem. Zároveň je cílem zjistit, jaké metody učitelé využívají k vytvoření příznivého prostředí, které napomáhá optimálnímu vzdělávacímu procesu, rozvoji žáků a zajištění pozitivního klimatu ve třídě.

Pro vyhodnocení výsledků výzkumu byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

Otázka č. 1: Je výskyt konfliktů ve třídě menší v případě, že je klima třídy příznivé?

Otázka č. 2: Vnímají učitelé klima ve své třídě stejně jako žáci?

Otázka č. 3: Využívají učitelé autoevaluační techniky v souvislosti s budováním pozitivního klimatu ve třídě?

8.1 VÝZKUMNÉ HYPOTÉZY

H1: V případě příznivého třídního klimatu dochází k menšímu výskytu konfliktů mezi žáky ve třídě.

H2: Způsob, jakým žáci vnímají klima ve třídě, může být odlišný od toho, jak ho vnímají učitelé.

H3: Pokud učitelé pravidelně užívají autoevaluační nástroje, výsledky jejich klimatu jsou příznivější, než pokud s nimi pracují spíše náhodně.

8.2 POPIS ZKOUMANÉHO SOUBORU

Výzkumu se zúčastnilo celkem 10 čtvrtých a pátých tříd se 176 žáky a 10 třídních učitelů ze tří různých základních chebských škol.

Základní škola č. 1

Základní škola na okraji města s kapacitou až 600 žáků. Vyznačuje se přátelským a podpurným prostředím pro žáky i pedagogy. Škola klade důraz na individuální rozvoj každého žáka a podporuje jeho zájmy i schopnosti. Kladný vztah mezi učiteli a žáky je základem vzdělávacího procesu. Využívá moderní metody výuky a podporuje interaktivní vyučování. Škola je aktivní ve spolupráci s rodiči a zapojuje je do života školy prostřednictvím různých aktivit i projektů.

V této základní škole se do výzkumu zapojilo šest tříd a šest třídních učitelů:

- třída č. 1 se 17 žáky,
- třída č. 2 s 19 žáky,
- třída č. 3 s 11 žáky,
- třída č. 4 s 23 žáky,
- třída č. 5 s 21 žáky,
- třída č. 6 s 15 žáky.

Základní škola č. 2

Škola se nachází v historickém centru města, historie budov školy sahá až do roku 1874. Ve škole se nachází jak kmenové třídy všech ročníků, tak i jedna logopedická třída, jedna přípravná třída a sedm speciálních tříd. Celková kapacita je 580 žáků. Škola je vyhledávána zejména díky speciálním třídám, které jsou přizpůsobeny pro žáky se

speciálními vzdělávacími potřebami. Tato škola klade důraz na úzkou spolupráci s rodiči a je zapojena do mnoha projektů pro další vzdělávání pedagogů i rozvoj aktivity svých žáků.

Z této školy se do výzkumu zapojily tři třídy a tři třídní učitelé:

- třída č. 7 s 21 žáky,
- třída č. 8 se 17 žáky,
- třída č. 9 s 12 žáky.

Základní škola č. 3

Základní škola je určena žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Pomocí speciálních výukových metod se snaží přizpůsobit zvláštnostem psychického a fyzického vývoje svých žáků. Poskytuje deset tříd speciálních, autistické třídy a také denní a týdenní stacionář pro žáky s těžkým mentálním postižením. Škola má velmi dobrou pověst a její žáci zde zažívají mnoho školních úspěchů. Škola vyniká kvalifikovaností pedagogů a vstřícným přístupem jak k žákům, tak i rodičům.

Z této základní školy se do výzkumu zapojila jedna třída – třída č. 10 s 20 žáky a jedna třídní učitelka.

9 POUŽITÉ METODY

Pro výzkum byly využity dvě metody dotazníkového šetření, a to dotazník ve standardizované formě pro žáky a dotazník pro učitele, který byl vytvořen na základě formulací výzkumných otázek, jehož cílem bylo zjistit, jak se učitelé podílí na tvorbě pozitivního klimatu své třídy, jaké nástroje k tomu využívají a zda vnímají klima třídy stejně jako žáci.

Dotazník pro žáky ve standardizované formě – My Class Inventory, přepracovaný do české verze – byl všem žákům zadán v písemné formě. Dotazník pro učitele byl rozeslán elektronickou formou.

Dotazníkové šetření je nejčastěji využívanou formou zjišťování klimatu ve třídách. Kromě dotazníků lze využít i jiných metod, se kterými může učitel pracovat. Je to jednak pozorování vlastní nebo jiné třídy, které se zaměřuje na komunikaci mezi žáky, schopnost kooperace a průběh vyučovacích hodin. Využít lze i rozhovorů se žáky, které poskytují hlubší pohled na jejich pocity z pobytu ve třídě a na vnímání vztahů se spolužáky i s učitelem.

9.1 POPIS DOTAZNÍKŮ

My Class Inventory (MCI), jehož autory jsou B. J. Fraser a D. L. Fischer a pro potřeby českých učitelů byl přepracován J. Marešem a J. Laškem. Jedná se o dotazník pro žáky 1. stupně základních škol a udává pět ukazatelů stavu třídního klimatu:

- **spokojenost ve třídě** – zjišťuje se vztah žáků ve třídě a míra spokojenosti s pobytem ve své třídě (sčítají se položky 1, 6, 11, 16 a 21),
- **třenice ve třídě** – zjišťuje se míra napětí a sporů mezi žáky ve třídě (položky 2, 7, 12, 17 a 22),
- **soutěživost ve třídě** – zjišťuje se konkurence mezi žáky a míra prožívání školních neúspěchů (položky 3, 8, 13, 18 a 23),
- **obtížnost učení** – zjišťuje se náročnost učiva z pohledu žáků (položky 4, 9, 14, 19 a 24),
- **soudržnost třídy** – míra přátelství ve třídě a pospolitosti žáků (položky 5, 10, 15, 20 a 25).

Žáci v dotazníku kroužkují u každého z 25 výroků odpověď ANO nebo NE. Každé odpovědi je přiřazena hodnota 1, 2 nebo 3 body a na základě aritmetického průměru se počítá průměrná hodnota v každé oblasti dotazníku. Tento dotazník má dvě formy: aktuální, která odráží aktuální stav klimatu třídy, a preferovanou, poskytující informaci o tom, jaké by klima ve třídě mělo podle dětí být (Čapek, 2010, s. 110).

Pro tento výzkum byla použita aktuální forma dotazníku.

Dotazník pro sebehodnocení učitele, který byl sestaven tak, aby poskytl informace o sebereflexi učitele v oblasti svého výkonu při vyučování, o míře využívání autoevaluačních nástrojů, které by mohly přispívat ke zlepšování klimatu třídy, a využívání metod posilujících aktivitu žáků a zlepšujících vztahy ve třídě.

9.2 ZPŮSOB VYHODNOCOVÁNÍ DOTAZNÍKŮ

Dotazník pro žáky:

Pokud žáci souhlasili s výrokem v dotazníku, kroužkovali odpověď ANO, která byla hodnocena třemi body. V případě nesouhlasu s výrokem kroužkovali odpověď NE, ta byla hodnocena jedním bodem. Výjimku tvořily položky č. 6, 9, 10, 16 a 24, u kterých se bodovalo opačným způsobem, tedy ANO za jeden bod a NE za tři body. Vynechané nebo špatné odpovědi, např. pokud žák zakroužkoval obě možnosti, hodnotily se tyto odpovědi dvěma body.

Dotazník obsahoval 25 otázek, které byly členěny do pěti specifických oblastí. U těch byl sečten počet bodů u každého žáka a poté u celé třídy. Žák mohl získat u každé z těchto oblastí minimálně pět bodů, maximálně však 15 bodů. Po sečtení všech bodů jednotlivých žáků ve třídě se vypočítal bodový stav třídy pomocí aritmetického průměru.

Pro srovnání byla použita statistika celostátního šetření ve školách, kterou provedl autor české verze dotazníků J. Lašek (Lašek, 2001, s. 56).

Tabulka 1***Celorepublikové hodnoty My Class Inventory***

	Aritmetický průměr	Pásmo běžných hodnot
<i>Spokojenost ve třídě</i>	12,2	10,0–14,4
<i>Třenice ve třídě</i>	9,97	6,9–13,1
<i>Soutěživost ve třídě</i>	12,24	9,7–14,8
<i>Obtížnost učení</i>	8,67	6,2–11,1
<i>Soudržnost třídy</i>	9,63	6,4–12,9

Zdroj: Lašek (2001)

Dotazník pro učitele:

Elektronický sběr odpovědí na otázky, na které učitelé volili odpovědi s možností jedné odpovědi, s možností více odpovědí nebo s možností stručné vlastní odpovědi:

- **Zamýšlíte se nad tím, jak zjistit, zda je Vaše pedagogická činnost ve vyučování kvalitní?** • ano / • ne / • nedokážu se vyjádřit.
- **Označte prosím metody autoevaluace, které jste použili nebo používáte v průběhu své učitelské praxe:** • vlastní analýza práce / • hospitace, • dotazníkové šetření / • rozhovor s kolegy / • rozhovor se žáky / • videonahrávka / • portfolio učitele / • portfolio žáka / • jiná metoda.
- **Se svou prací ve vyučovací hodině jste většinou:** • velmi spokojen/a / • spokojen/a / • nespokojen/a / • velmi nespokojen/a / • nedokážu se vyjádřit.
- **Podle čeho poznáte, že děti bavila vyučovací hodina, a byla tudíž úspěšná?** • mám příjemný pocit na konci hodiny/ • žáci byli aktivní / • žáci dostali kladné hodnocení / • jiné.
- **V případě, že hodina úspěšná nebyla, k jaké změně přistoupíte při příští hodině?** • změním vyučovací metodu / • změním svůj přístup k žákům / • změním učební materiál / • využiji jiné technické pomůcky / • jiné.
- **Jste si vědom/a svých profesionálních nedostatků?** • ano / • ne / • nedokážu se vyjádřit.
- **Pokud ano, jak s nimi pracujete?** • pracuji na jejich zmírnění / • pracuji na jejich odstranění / • bohužel je nedokážu změnit ani odstranit / • jiné.

- **Souhlasíte s tvrzením, že se učitel musí neustále vzdělávat, a považujete své další vzdělávání za samozřejmost ve své profesi?** • ano / • ne / • nedokážu se vyjádřit.
- **Domácí úkoly považujete za:** • nezbytné / • dobrovolné / • úkoly nedávám / • jiné.
- **Setkáváte se ve své třídě pravidelně s nekázní ze strany žáků?** • ano / • ne / • nedokážu se vyjádřit.
- **Máte ve své třídě žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nebo odlišným mateřským jazykem?** • ano / • ne / • jiné.
- **Jak vnímáte klima ve své třídě?** • velmi příznivé / • příznivé, ale vyskytují se konflikty mezi žáky / • nepříznivé, ale řešitelné / • velmi nepříznivé / • jiné.
- **Uveďte prosím nástroje, které využíváte pro zlepšení klimatu ve své třídě.**
- **Jak vnímáte své zaměstnání?** • každý den se do práce těším a jsem plná energie / • těším se, ale občas cítím únavu / • netěším se, ale snažím se to změnit / • netěším se, jsem unaven/a a toužím po změně / • nedokážu se vyjádřit.
- **Jak často komunikujete se žáky o jejich osobním životě, prožitcích, úspěchu, či naopak neúspěchu?** • každý den / • jednou týdně / • občas ano / ale není to pravidlem / • nikdy / • jiné.

10 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

10.1 ANALÝZA ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ PODLE TŘÍD

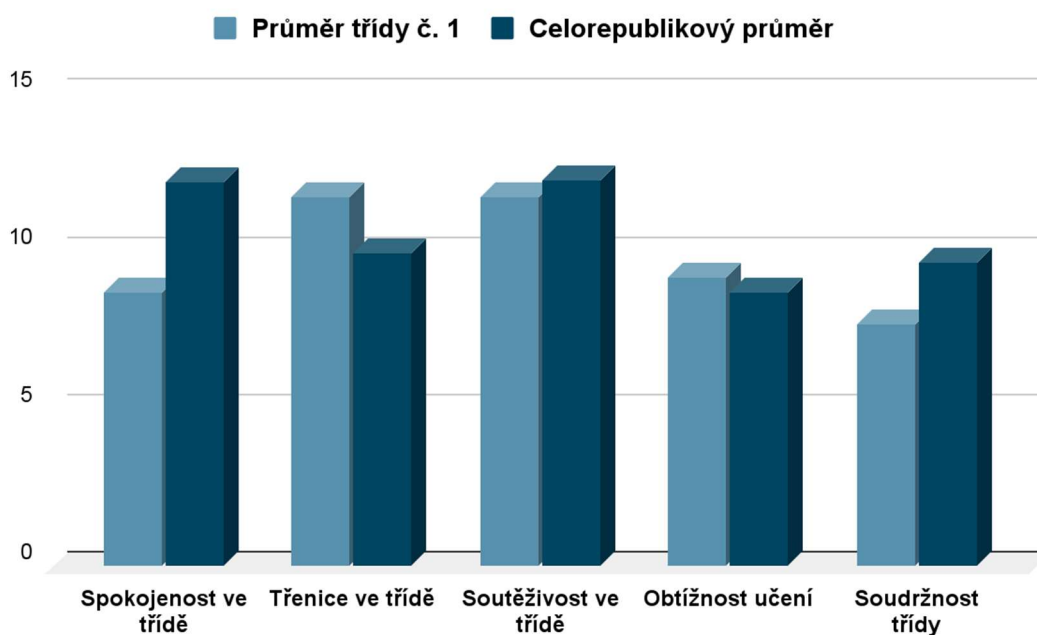
Základní škola č. 1 – třída č. 1

Tabulka 2

Základní škola č. 1, třída č. 1

	Průměr třídy č. 1	Celorepublikový průměr
<i>Spokojenost ve třídě</i>	8,70	12,20
<i>Třenice ve třídě</i>	11,71	9,97
<i>Soutěživost ve třídě</i>	11,71	12,24
<i>Obtížnost učení</i>	9,17	8,67
<i>Soudržnost třídy</i>	7,70	9,63

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 1

Srovnání třídy č. 1 v základní škole č. 1 s celorepublikovým průměrem

Zdroj: vlastní zpracování

Tato třída vykazuje velmi nízké hodnoty týkající se spokojenosti žáků s pobytem ve třídě. Od toho se odvíjí i další hodnoty, které jsou pod celorepublikovým průměrem.

Žáci mezi sebou soupeří a soudržnost třídy je podprůměrná. Jako průměrná se jeví hodnota obtížnosti učení, kdy se žáci domnívají, že učivo těžké není a zvládnou ho i méně bystré děti.

Třídní učitelka v dotazníku uvedla, že vnímá klima své třídy jako nepříznivé, ale řešitelné. Domnívá se, že velmi záleží na složení třídy. V otázce, jak podporuje příznivé klima ve třídě, uvedla, že používá skupinové práce a různé komunikační hry a povídá si jen s některými dětmi, protože záleží na jejich přístupu. Výsledky své práce analyzuje sama a se svou prací je spokojena. K otázce ohledně vlastní spokojenosti v zaměstnání se nevyjádřila. Nedokáže ani posoudit, zda se při její práci vyskytují nějaké nedostatky. Ve školství pracuje přes 20 let a třídu vede od prvního ročníku.

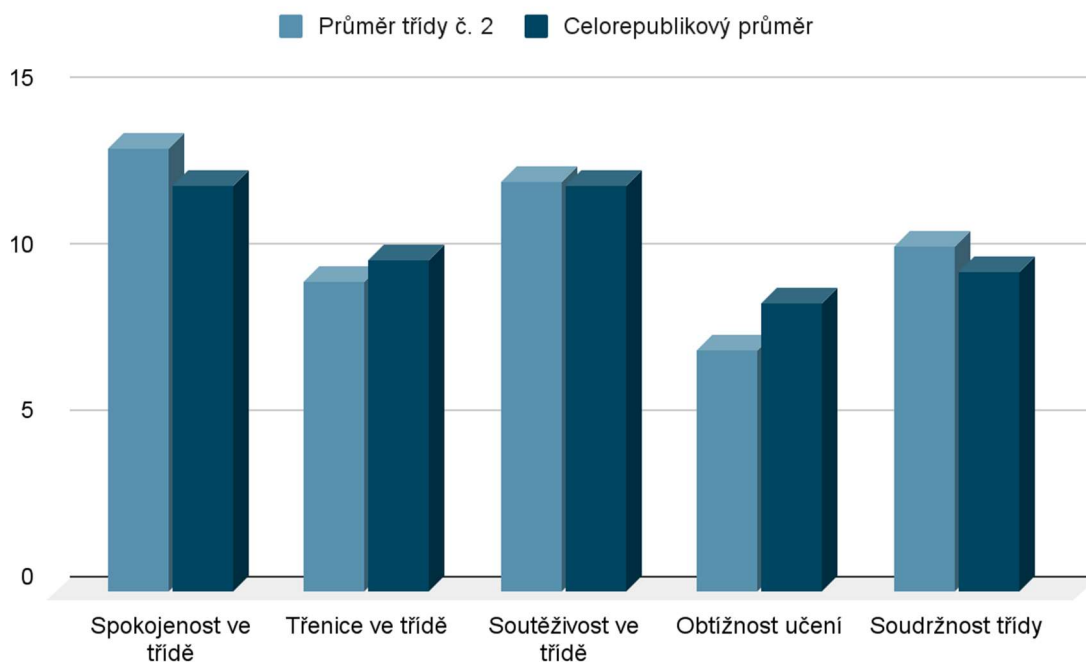
Základní škola č. 1 – třída č. 2

Tabulka 3

Základní škola č. 1 – třída č. 2

	Průměr třídy č. 2	Celorepublikový průměr
<i>Spokojenost ve třídě</i>	13,37	12,20
<i>Třenice ve třídě</i>	9,32	9,97
<i>Soutěživost ve třídě</i>	12,36	12,24
<i>Obtížnost učení</i>	7,26	8,67
<i>Soudržnost třídy</i>	10,42	9,63

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 2

Srovnání třídy č. 2 v základní škole č. 1 s celorepublikovým průměrem

Zdroj: vlastní zpracování

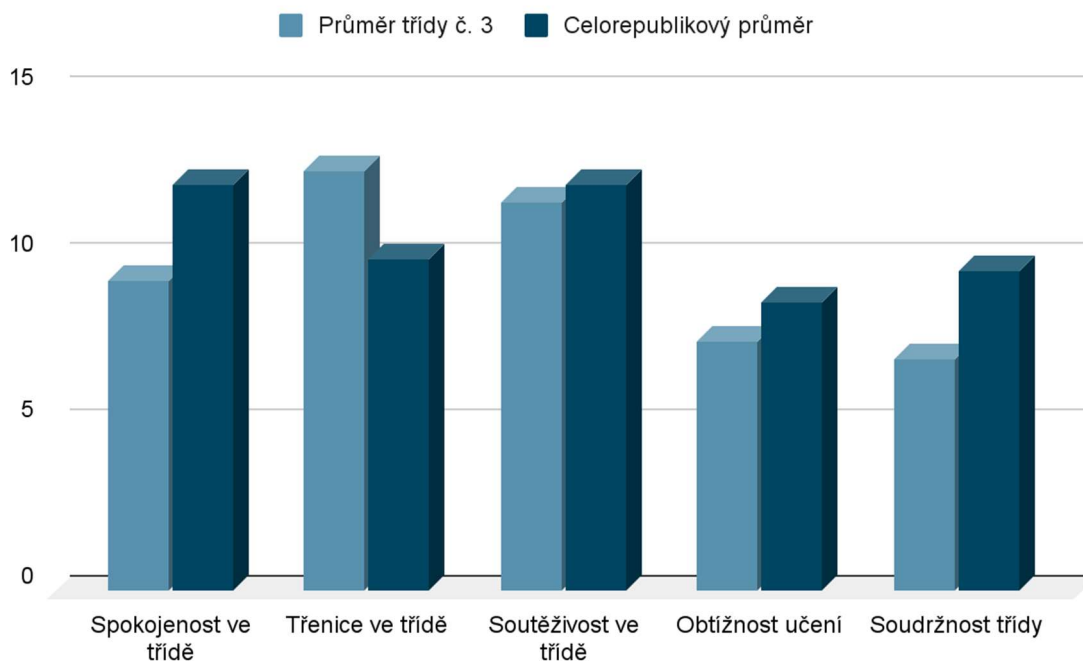
Třída podle šetření funguje velmi dobře, což je patrné z hodnoty týkající se spokojenosti ve třídě. Proto i hodnota třenic ve třídě je nízká. Průměrnou hodnotu soutěživosti si vysvětlují jako zdravé soutěžení, protože třída funguje jako tým a děti jsou velmi vřelé. Od toho se odvíjí i nadprůměrná hodnota soudržnosti třídy. Obtížnost učení vnímají žáci velmi pozitivně, svou práci zvládají a míra obtížnosti učiva jim vyhovuje.

Učitelka v dotazníku sama uvedla, že vnímá klima ve své třídě jako příznivé, s výskytem mírných konfliktů mezi žáky. Pozitivní klima podporuje společným řešením problémových situací a s dětmi si povídá pravidelně jednou týdně. Do práce se těší, ale občas cítí únavu. S výsledky své práce je spokojena a hodnotí ji podle vlastní spokojenosti po skončení hodiny a podle toho, zda žáci byli v hodině aktivní a práce je bavila. Vždy si je vědoma vlastních nedostatků a pracuje na jejich zmírnění změnou vyučovací metody a přístupu k žákům. Úkoly zadává dobrovolně. Třidu vede paní učitelka od prvního ročníku.

Základní škola č. 1 – třída č. 3**Tabulka 4****Základní škola č. 1– třída č. 3**

	Průměr třídy č. 3	Celorepublikový průměr
<i>Spokojenost ve třídě</i>	9,36	12,20
<i>Třenice ve třídě</i>	12,63	9,97
<i>Soutěživost ve třídě</i>	11,72	12,24
<i>Obtížnost učení</i>	7,54	8,67
<i>Soudržnost třídy</i>	7,00	9,63

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 3*Srovnání třídy č. 3 v základní škole č. 1 s celorepublikovým průměrem*

Zdroj: vlastní zpracování

Třída je velmi konfliktní, často se zde řeší spory mezi žáky a od toho se odvíjí i míra soudržnosti třídy, která je podprůměrná. Ve třídě se žáci často perou a někteří se ve společnosti ostatních necítí dobře. Obtížnost učení vnímají jako přiměřenou a svou práci dobře zvládají.

Třídní učitelka, která pracuje ve školství více než 20 let, uvedla, že klima své třídy vnímá jako příznivé, s výjimkou drobných konfliktů a klima třídy zlepšuje pozitivní motivaci, praktikováním tzv. sociálního kruhu, kdy si se žáky pravidelně povídá, individuálními rozhovory nebo dotazníky. Se svou prací ve vyučovací hodině je spokojena a pozná to podle vlastního pocitu spokojenosti i podle aktivity žáků v hodině. Pro analýzu své práce používá vlastní sebereflexi, využívá i hospitací kolegů a vedení školy. Třídu vede od pátého ročníku.

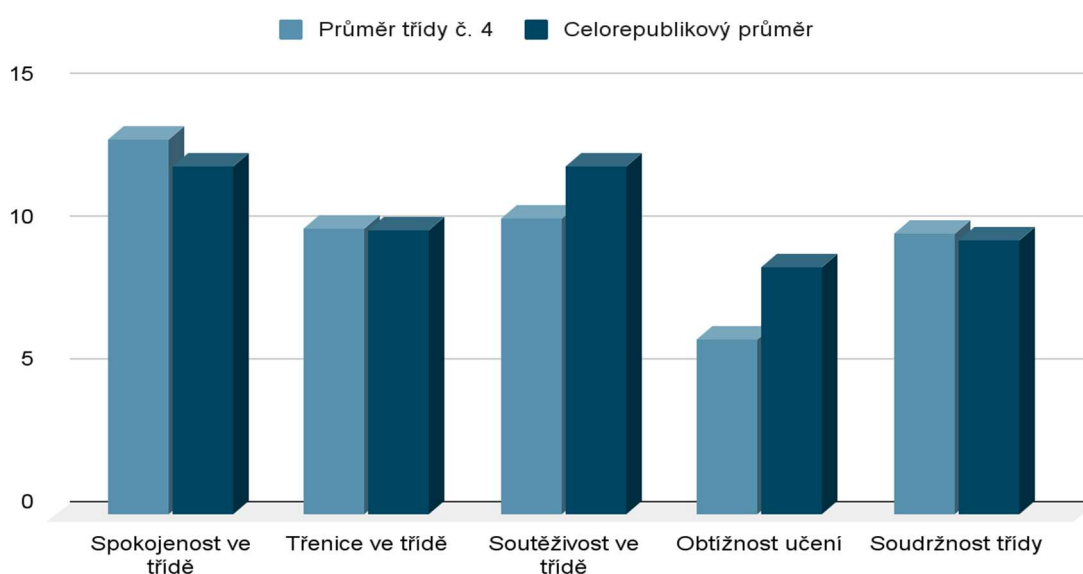
Základní škola č. 1 – třída č. 4

Tabulka 5

Základní škola č. 1 – třída č. 4

	Průměr třídy č. 4	Celorepublikový průměr
<i>Spokojenost ve třídě</i>	13,17	12,20
<i>Třenice ve třídě</i>	10,04	9,97
<i>Soutěživost ve třídě</i>	10,39	12,24
<i>Obtížnost učení</i>	6,13	8,67
<i>Soudržnost třídy</i>	9,87	9,63

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 4

Srovnání třídy č. 4 v základní škole č. 1 s celorepublikovým průměrem

Zdroj: vlastní zpracování

Ve třídě panuje jednoznačně příznivé klima, děti se cítí spokojeně. Třenice ve třídě jsou mírně nad republikovým průměrem, nicméně soudržnost třídy tento ukazatel vyrovnává a dalo by se říci, že přátelské a nepřátelské vztahy jsou v rovnováze. Konkurence a soutěživost třídy je na dobré úrovni a učivo ani práce ve škole se žákům nezdaří obtížné. V porovnání s celorepublikovým průměrem si tato třída vede ve všech ukazatelích velmi dobře.

Třídní učitelka pracuje ve školství pět let a udává, že se do práce každý den těší, občas ale cítí únavu. Klima své třídy vnímá jako příznivé, nicméně registruje drobné konflikty mezi žáky. Pozitivitu klimatu třídy podporuje humorem ve třídě, pravidelnými rozhovory s dětmi, společnými vycházkami a vhodně zvolenými výukovými metodami. K autoevaluaci využívá hospitace a rozhovor s kolegy a žáky. Je si vědoma svých případných chyb při výuce a pracuje posléze na jejich odstranění. Třídní učitelkou je v této třídě od 5. ročníku.

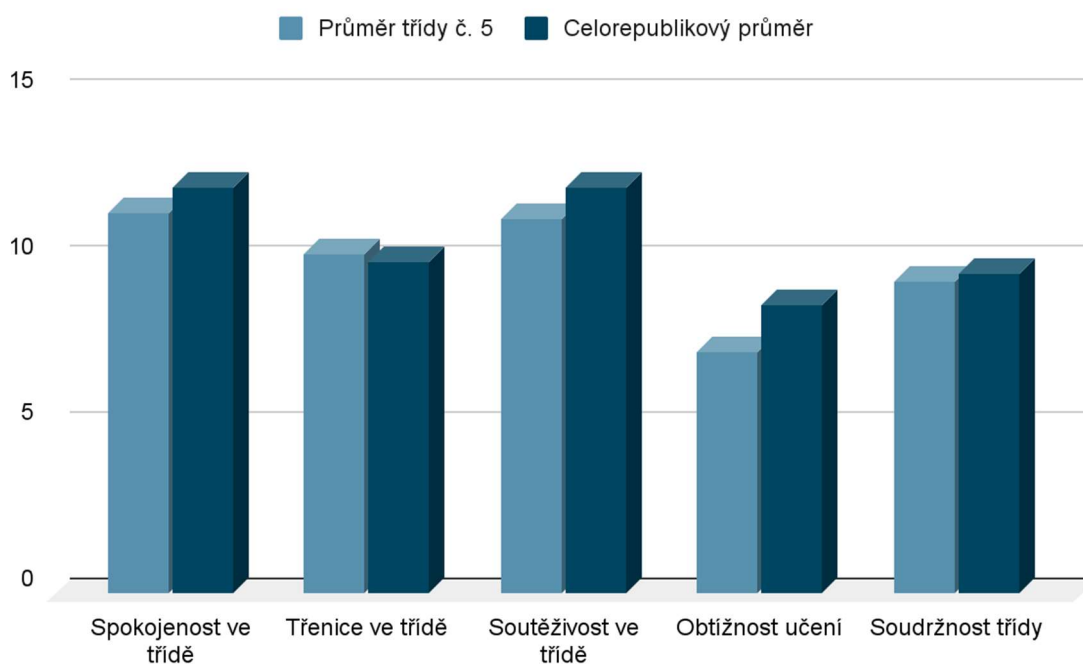
Základní škola č. 1 – třída č. 5

Tabulka 6

Základní škola č. 1 – třída č. 5

	Průměr třídy č. 5	Celorepublikový průměr
<i>Spokojenost ve třídě</i>	11,47	12,20
<i>Třenice ve třídě</i>	10,24	9,97
<i>Soutěživost ve třídě</i>	11,28	12,24
<i>Obtížnost učení</i>	7,28	8,67
<i>Soudržnost třídy</i>	9,38	9,63

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 5

Srovnání třídy č. 5 v základní škole č. 1 s celorepublikovým průměrem

Zdroj: vlastní zpracování

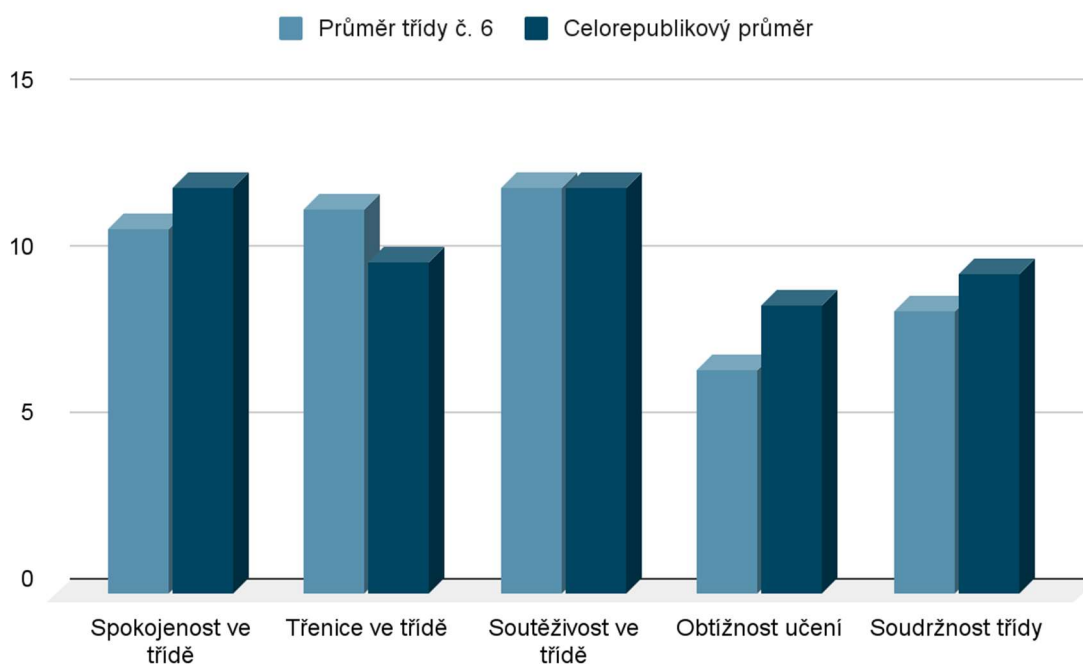
Třída vykazuje průměrné hodnoty v porovnání s celorepublikovým průměrem. Klima třídy se jeví jako příznivé, žáci mají pěkné vzájemné vztahy, to vyplývá z uvedených koeficientů spokojenosti a soudržnosti. Třenice ve třídě je mírně nad průměrem a učivo se zdá být žákům zvládnutelné.

Třídní učitelka pracuje ve školství pět let, prvním rokem však vykonává pedagogickou činnost. V dotazníkovém šetření uvedla, že klima třídy vnímá jako velmi příznivé a – na rozdíl od ostatních vyučujících – není spokojena se svým výkonem ve vyučovací hodině. Na základě toho údajně pracuje na úplném odstranění svých nedostatků, a to změnou výukových metod nebo změnou přístupu k žákům. Pro podporu pozitivního klimatu třídy využívá třídnických hodin, pravidelných rozhovorů se žáky a věnuje se dětem i mimo vyučovací hodiny.

Základní škola č. 1 – třída č. 6**Tabulka 7***Základní škola č. 1 – třída č. 6*

	Průměr třídy č. 6	Celorepublikový průměr
<i>Spokojenost ve třídě</i>	11,00	12,20
<i>Třenice ve třídě</i>	11,60	9,97
<i>Soutěživost ve třídě</i>	12,20	12,24
<i>Obtížnost učení</i>	6,73	8,67
<i>Soudržnost třídy</i>	8,53	9,63

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 6*Srovnání třídy č. 6 v základní škole č. 1 s celorepublikovým průměrem*

Zdroj: vlastní zpracování

Při srovnání s celorepublikovým průměrem si lze všimnout mírně podprůměrných hodnot v oblasti spokojenosti žáků ve třídě a soudržnosti třídy. Žáci mezi sebou mají vážnější konflikty. Učivo se nezdá být žákům těžké a je pro ně zvládnutelné, to je patrné i z hodnoty „obtížnost učení“, která je pod republikovým průměrem.

Třídní učitelka vede tuto třídu od 5. ročníku. Klima vnímá jako příznivé s občasným výskytem konfliktů mezi žáky. Na zlepšení klimatu třídy intenzivně pracuje, využívá např. třídnických hodin, hodně se žáky komunikuje, tráví s nimi více času na akcích školy. Se svou prací ve vyučovacích hodinách je spokojena, avšak v případě výskytu nějakých nedostatků pracuje na jejich úplném odstranění. K hodnocení své práce využívá vlastní analýzu, hospitace a rozhovor s kolegy i žáky. Do práce se těší, a to navzdory občasné únavě.

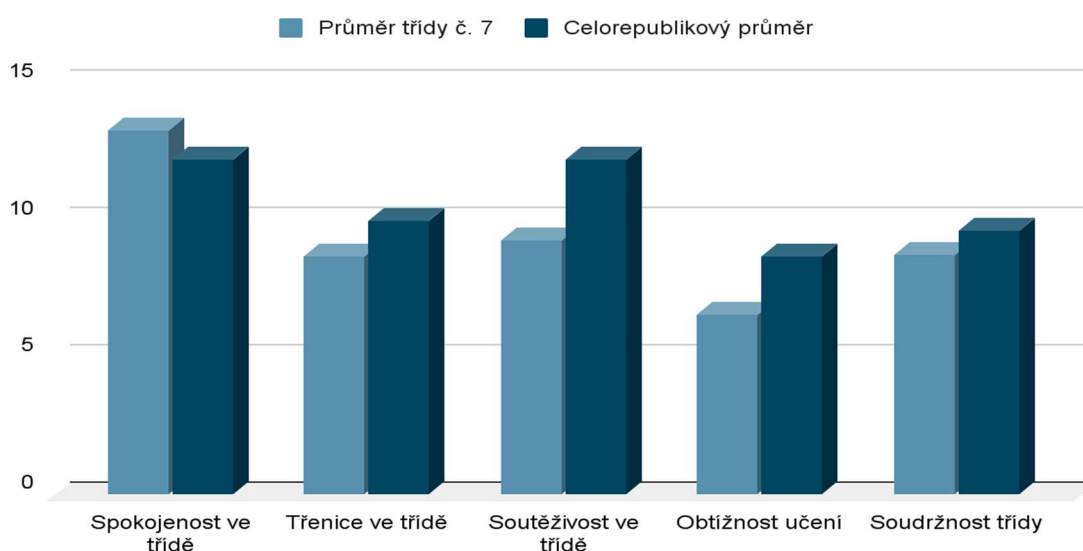
Základní škola č. 2 – třída č. 7

Tabulka 8

Základní škola č. 2 – třída č. 7

	Průměr třídy č. 7	Celorepublikový průměr
<i>Spokojenost ve třídě</i>	13,29	12,20
<i>Třenice ve třídě</i>	8,71	9,97
<i>Soutěživost ve třídě</i>	9,28	12,24
<i>Obtížnost učení</i>	6,57	8,67
<i>Soudržnost třídy</i>	8,76	9,63

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 7

Srovnání třídy č. 7 v základní škole č. 2 s celorepublikovým průměrem

Zdroj: vlastní zpracování

Žáci v této třídě vykazují vysokou spokojenost současně s nižším výskytem soutěživosti mezi žáky a třenicemi. Práce ani učivo nepřipadají žákům nijak obtížné. Soudržnost třídy jako celku vykazuje nižší koeficient, nicméně i z grafu lze jednoznačně vyčíst, že klima této třídy je příznivé.

Učitelka této třídy pracuje ve školství více než 20 let. Do práce se stále těší, třebaže občas pociťuje únavu. Na otázku, jak vnímá klima ve své třídě, odpověděla, že je příznivé, ač s výskytem občasných konfliktů mezi žáky, kterým se snaží předcházet třídnickými hodinami, rozhovory se žáky, hraním různých rolí a dramatizací problémových situací, ale využívá i spolupráce s výchovným poradcem. Se svou prací v hodinách je spokojená a úspěch pozná podle toho, že byli žáci v hodině aktivní. Své nedostatky si uvědomuje a pracuje na jejich úplném odstranění. Třídu vede tato učitelka od prvního ročníku.

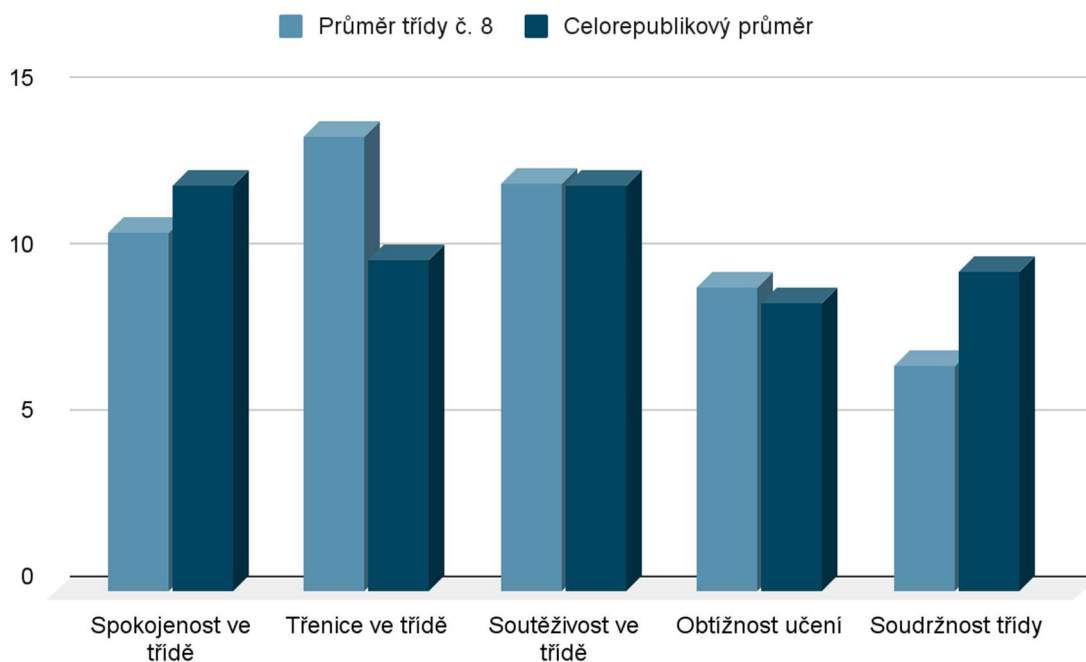
Základní škola č. 2 – třída č. 8

Tabulka 9

Základní škola č. 2 – třída č. 8

	Průměr třídy č. 8	Celorepublikový průměr
<i>Spokojenost ve třídě</i>	10,82	12,20
<i>Třenice ve třídě</i>	13,70	9,97
<i>Soutěživost ve třídě</i>	12,29	12,24
<i>Obtížnost učení</i>	9,17	8,67
<i>Soudržnost třídy</i>	6,82	9,63

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 8

Srovnání třídy č. 8 v základní škole č. 2 s celorepublikovým průměrem

Zdroj: vlastní zpracování

Při srovnání třídy s celorepublikovým průměrem se ukazuje, že klima této třídy nelze považovat za příznivé, což je patrné ze všech proměnných v tabulce. Ve třídě se vyskytují vážnější konflikty a rozbroje mezi žáky, v důsledku čehož trpí i soudržnost třídy, která je hluboce pod průměrem. V porovnání s ostatními zkoumanými třídami vykazuje tato koeficient obtížnosti učení nad průměrem. Žáci většinou vnímají učivo jako obtížné a zvládají ho jen bystré děti.

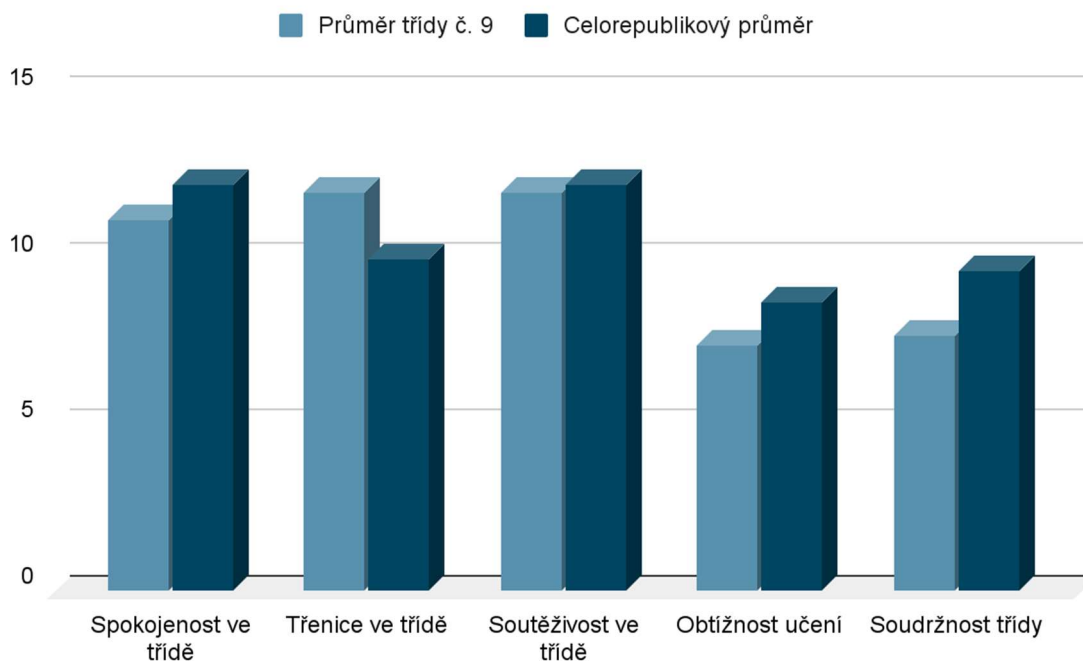
Třídní učitelka vnímá klima třídy jako příznivé, třebaže s výskytem občasných třenic a na podporu pozitivního klimatu třídy využívá rozhovorů a her. Se svým výkonem ve vyučovacích hodinách je spokojena, a to zejména, když jsou žáci v hodinách aktivní a dosáhli v hodině kladného hodnocení. Hodiny hodnotí podle vlastní analýzy své práce nebo využívá rozhovorů s kolegy a se žáky.

Základní škola č. 2 – třída č. 9**Tabulka 10**

Základní škola č. 2 – třída č. 9

	Průměr třídy č. 9	Celorepublikový průměr
<i>Spokojenost ve třídě</i>	11,16	12,20
<i>Třenice ve třídě</i>	12,00	9,97
<i>Soutěživost ve třídě</i>	12,00	12,24
<i>Obtížnost učení</i>	7,41	8,67
<i>Soudržnost třídy</i>	7,66	9,63

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 9*Srovnání třídy č. 9 v základní škole č. 2 s celorepublikovým průměrem*

Zdroj: vlastní zpracování

V této třídě je spokojenost žáků mírně pod republikovým průměrem, důvodem je vyšší výskyt třenic a různých konfliktů mezi žáky. Z toho vyplývá i nižší koeficient soudržnosti třídy. Učivo žáci nepokládají za obtížné, připadá jim zvládnutelné.

Třídní učitelka si uvědomuje, že vztahy mezi žáky nejsou příliš kamarádké, proto řeší konflikty okamžitě a společně s celou třídou. Zároveň uvedla, že tyto konflikty

pravidelné nebývají. Zakládá si na přátelském chování a snaží se k němu své žáky vést. Do práce se těší, i když občas pociťuje únavu. Celkově vnímá klima třídy jako velmi příznivé. Se svou prací v hodinách je spokojena, pokud zaregistruje, že práce žáky nebavila, využije jinou vyučovací metodu.

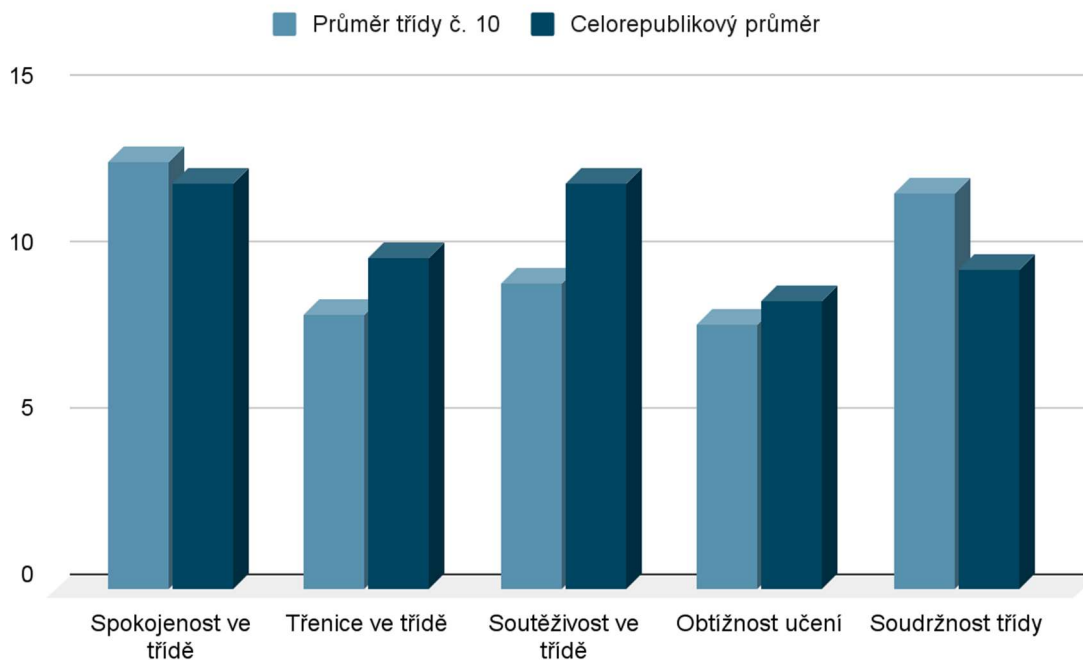
Základní škola č. 3 – třída č. 10

Tabulka 11

Základní škola č. 3 – třída č. 10

	Průměr třídy č. 10	Celorepublikový průměr
<i>Spokojenost ve třídě</i>	12,90	12,20
<i>Třenice ve třídě</i>	8,30	9,97
<i>Soutěživost ve třídě</i>	9,20	12,24
<i>Obtížnost učení</i>	8,00	8,67
<i>Soudržnost třídy</i>	11,95	9,63

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 10

Srovnání třídy č. 10 v základní škole č. 3 s celorepublikovým průměrem

Zdroj: vlastní zpracování

Jako příznivé vyhodnocují klima této třídy ve škole, kde se zaměřují na děti s poruchami učení. Žáci páté třídy se zde cítí velmi dobře a do školy se těší. Z tohoto důvodu je i koeficient soudržnosti třídy nad celorepublikovým průměrem. Soutěživost žáků ve třídě je nejnižší ze všech testovaných škol. Žáci mají mezi sebou dobré přátelské vztahy, fungují jako tým a třenice se vyskytují minimálně.

Paní učitelka v této třídě vnímá sama klima jako velmi příznivé a podporuje ho společnou komunikací v třídním kruhu nebo individuálními rozhovory. Ve školství pracuje déle než dvacet let a svou práci má ráda, nicméně zažívá pocity bezmoci zejména při jednání s rodiči. Se svou prací při vyučování je spokojena a za účelem získání zpětné vazby využívá rozhovorů s kolegy nebo se žáky.

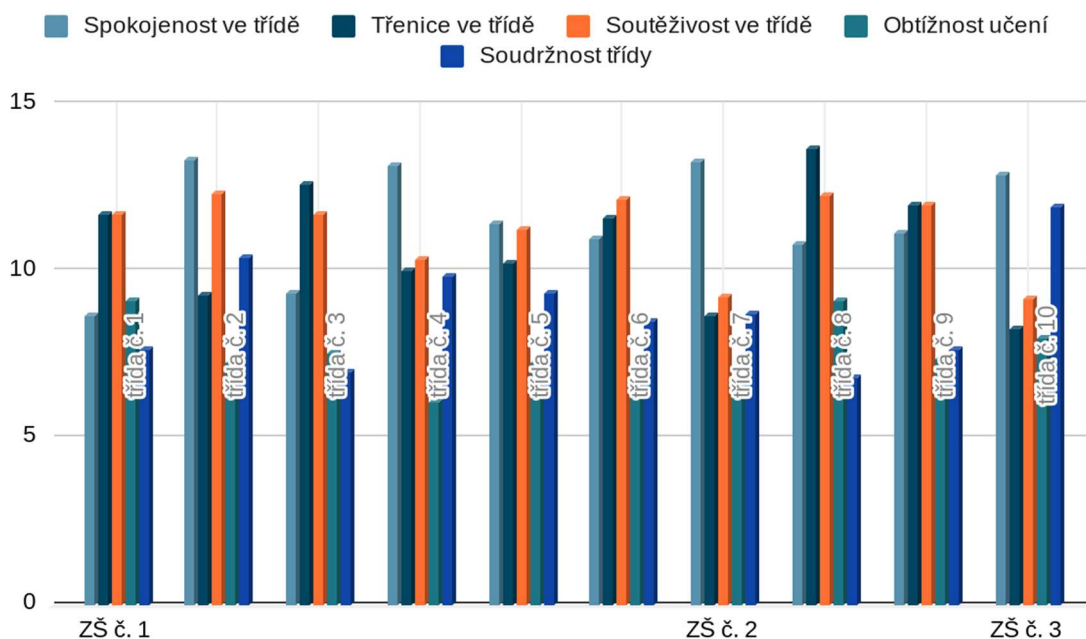
10.2 CELKOVÁ ANALÝZA TŘÍD

Tabulka 12

Vzájemné srovnání výsledných proměnných jednotlivých tříd

	ZŠ č. 1			ZŠ č. 2			ZŠ č. 3			
	4. A	4. B	4. C	5. A	5. B	5. C	4. A	4. B	5. B	5. A
<i>Spokojenost ve třídě</i>	8,70	13,37	9,36	13,17	11,47	11,00	13,29	10,82	11,16	12,90
<i>Třenice ve třídě</i>	11,71	9,32	12,63	10,04	10,24	11,60	8,71	13,70	12,00	8,30
<i>Soutěživost ve třídě</i>	11,71	12,36	11,72	10,39	11,28	12,20	9,28	12,29	12,00	9,20
<i>Obtížnost učení</i>	9,17	7,26	7,54	6,13	7,28	6,73	6,57	9,17	7,41	8,00
<i>Soudržnost třídy</i>	7,70	10,42	7,00	9,87	9,38	8,53	8,76	6,82	7,66	11,95

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 11

Vzájemné srovnání výsledných proměnných jednotlivých tříd

Zdroj: vlastní zpracování

Porovnáme-li jednotlivé zkoumané třídy mezi sebou, můžeme konstatovat, že čím vyšší hodnotu spokojenosti ve třídě dané třídy vykazují, tím vyšší je koeficient soudržnosti třídy a zároveň nižší koeficient výskytu třenic ve třídě. Ukazatele obtížnosti učení všechny třídy hodnotily kladně, tzn. že učivo v žádné zkoumané třídě nepřipadá žákům obtížné. Hodnota soutěživosti může být spojena s motivací k dosažení školního úspěchu.

Tabulka 13

Srovnání průměrných hodnot proměnných všech tříd s pásmem běžných hodnot

	Průměr zkoumaného souboru	Pásmo běžných hodnot
<i>Spokojenost ve třídě</i>	11,52	10,0–14,4
<i>Třeníce ve třídě</i>	10,82	6,9–13,1
<i>Soutěživost ve třídě</i>	11,24	9,7–14,8
<i>Obtížnost učení</i>	7,52	6,2–11,1
<i>Soudržnost třídy</i>	8,81	6,4–12,9

Zdroj: vlastní zpracování

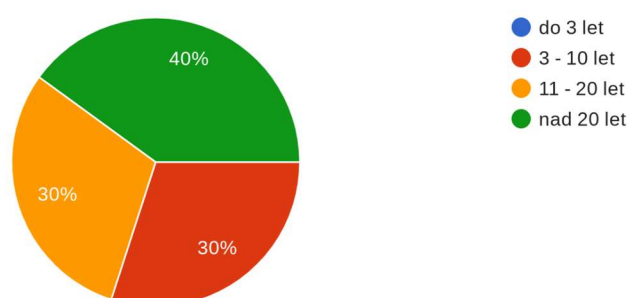
Průměry jednotlivých proměnných všech tříd se pohybují v rozsahu pásma běžných hodnot.

10.3 ANALÝZA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ UČITELŮ

Analýza dotazníků pro učitele byla provedena z dotazníkového šetření, jehož výsledky byly porovnány s výsledným stavem klimatu ve třídách. Z následujících grafů lze vysledovat, jak učitelé odpovídali na otázky sebereflexe.

Délka mé praxe ve školství:

10 odpovědí

Graf 12

Délka praxe jednotlivých učitelů

Zdroj: vlastní zpracování

Zamýšlíte se nad tím, jak zjistit, zda je Vaše pedagogická činnost ve vyučování kvalitní?

10 odpovědí

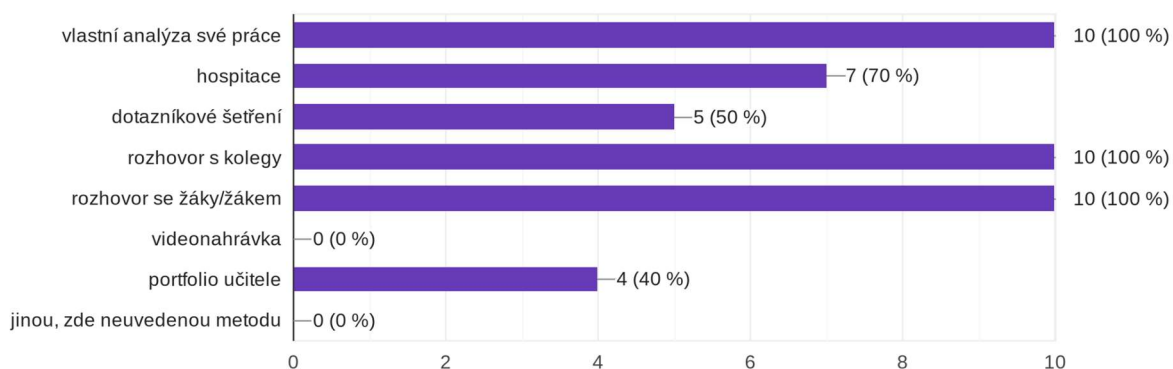
Graf 13

Kvalita vyučování z pohledu učitelů

Zdroj: vlastní zpracování

Zakroužkujte prosím všechny ty metody autoevaluace, které jste sami v průběhu své učitelské praxe použili nebo používáte (možno zvolit více variant):

10 odpovědí

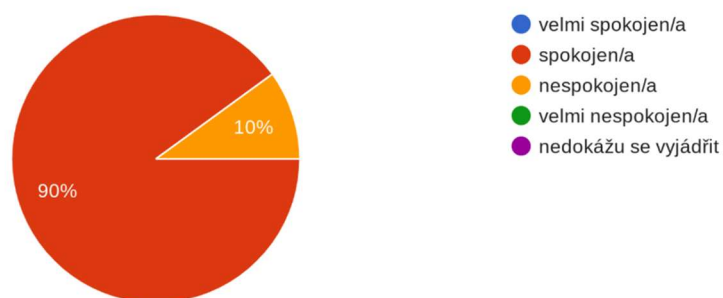
Graf 14

Ukazatel autoevaluace učitelů

Zdroj: vlastní zpracování

Se svou prací ve vyučovací hodině jste většinou:

10 odpovědí

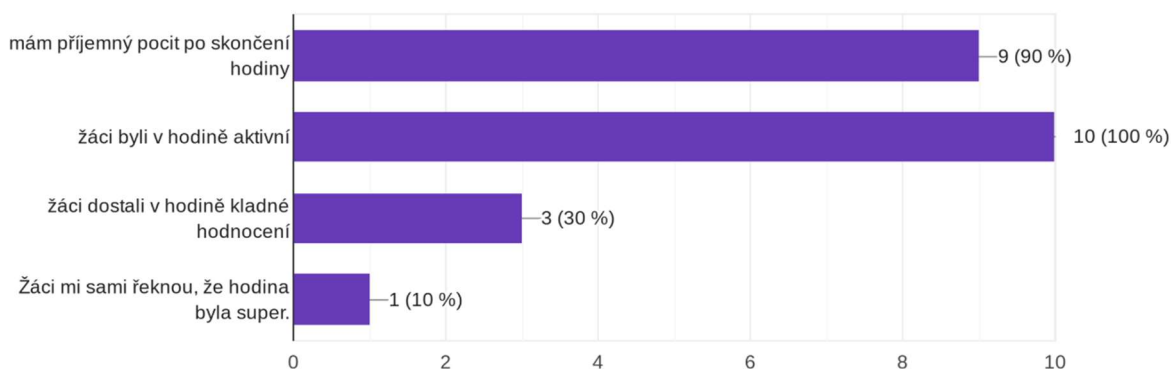
Graf 15

Ukazatel spokojenosti učitelů ve vyučovací hodině

Zdroj: vlastní zpracování

Podle čeho především poznáte, že Vaše vyučovací hodina byla úspěšná a děti bavila? (možno zvolit více variant):

10 odpovědí

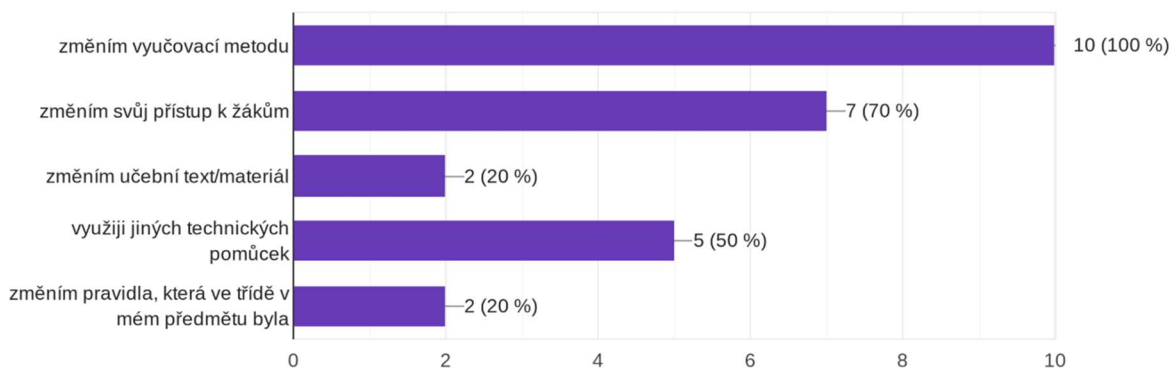
Graf 16

Ukazatel spokojenosti učitelů s vyučovací hodinou

Zdroj: vlastní zpracování

V případě, že Vaše vyučovací hodina není úspěšná, jakou změnu nejčastěji nastolíte v této třídě při příští vyučovací hodině? (možno zvolit více variant)

10 odpovědí

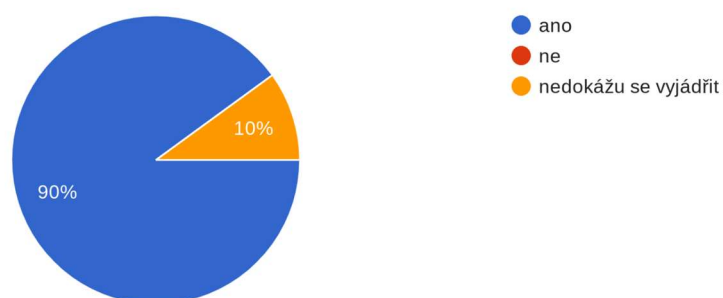
Graf 17

Způsoby zkvalitnění vyučovací hodiny

Zdroj: vlastní zpracování

Jste si vědom/a některých svých profesních nedostatků?

10 odpovědí

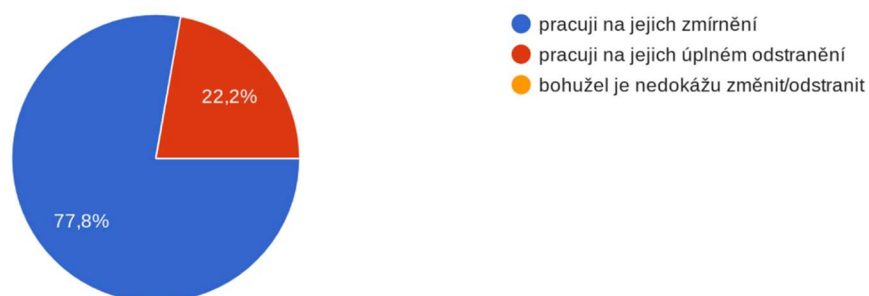
Graf 18

Sebereflexe učitelů týkající se výskytů profesních nedostatků

Zdroj: vlastní zpracování

Pokud ano, co s nimi nejčastěji děláte?

9 odpovědí

Graf 19

Způsoby odstraňování profesních chyb učitelů

Zdroj: vlastní zpracování

Souhlasíte s tvrzením "učitel se musí neustále vzdělávat" a považujete celoživotní vzdělávání za samozřejmou součást své práce?

10 odpovědí

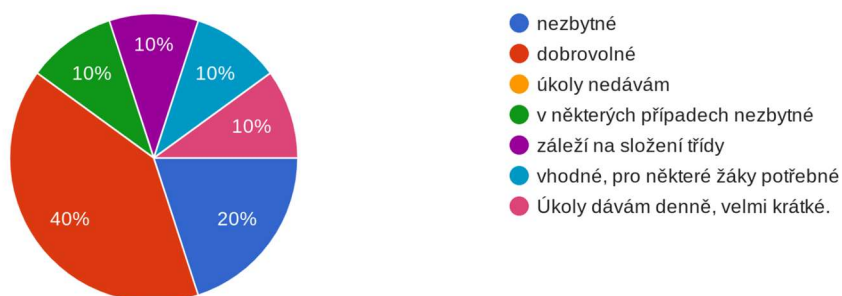
Graf 20

Pohled učitelů na celoživotní vzdělávání

Zdroj: vlastní zpracování

Domácí úkoly považujete za:

10 odpovědí

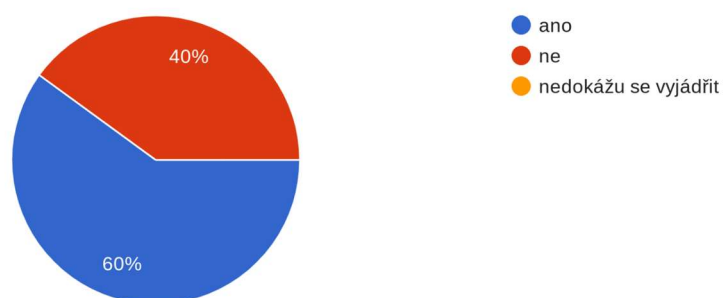
Graf 21

Četnost a způsoby zadávání domácích úkolů

Zdroj: vlastní zpracování

Setkáváte se ve své třídě pravidelně s nekázní ze strany žáků?

10 odpovědí

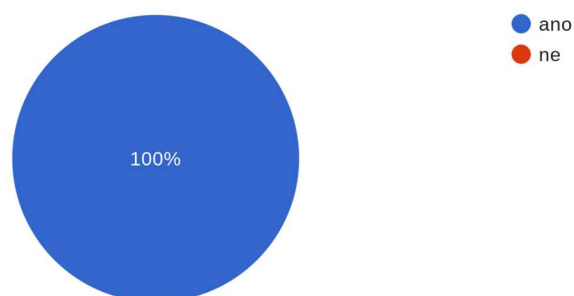
Graf 22

Výskyt nekázně v jednotlivých třídách

Zdroj: vlastní zpracování

Máte ve třídě žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nebo odlišným mateřským jazykem?

10 odpovědí

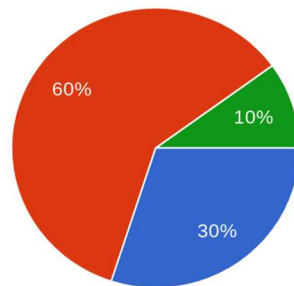
Graf 23

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami nebo odlišným mateřským jazykem ve třídách

Zdroj: vlastní zpracování

Jak vnímáte klima ve své třídě?

10 odpovědí

- velmi příznivé
- příznivé, ale vyskytují se konflikty mezi žáky
- velmi nepříznivé
- nepříznivé, ale řešitelné

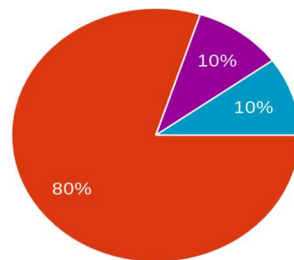
Graf 24

Názor učitelů na klima jejich třídy

Zdroj: vlastní zpracování

Jak vnímáte své zaměstnání?

10 odpovědí

- každý den se do práce těším a jsem plná energie
- těším se, ale občas cítím únavu
- netěším se, ale snažím se to změnit
- netěším se, jsem unaven/a a toužím po změně
- nedokážu se vyjádřit
- Své zaměstnání mám ráda, občas zazívám pocit bezmoci, zvláště při jednání s rodiči žívám

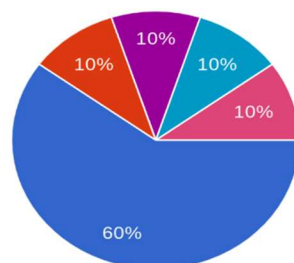
Graf 25

Ukazatel spokojenosti se zaměstnáním

Zdroj: vlastní zpracování

Jak často komunikujete s žáky o jejich osobním životě, prožitcích, úspěchu či naopak neúspěchu?

10 odpovědí

- každý den
- jednou týdně
- občas ano, ale není to pravidlem
- nikdy
- o osobním životě ne příliš často, ale o prožitcích a úspěchu ve vzdělávání a...
- s některými žáky i častěji, záleží na jejich přístupu
- několikrát týdně, ne však každý den pravidelně

Graf 26

Četnost komunikace učitele se svými žáky

Zdroj: vlastní zpracování

Převážně učitelé uvedli, že:

- pracují ve školství více než 20 let,
- se zamýšlí nad kvalitou své práce,
- pro autoevaluaci využívají vlastní analýzu, rozhovor s kolegy a rozhovor se žáky,
- se svou prací při hodině jsou spokojeni,
- kvalitu vyučovací hodiny hodnotí podle vlastního pocitu a aktivity žáků při hodině,
- změni vyučovací metodu, pokud se hodina nezdařila,
- jsou si vědomi svých profesních nedostatků,
- pracují na zmírnění těchto nedostatků,
- celoživotní vzdělávání považují za samozřejmé,
- domácí úkoly zadávají jako dobrovolné,
- se setkávají s nekáznými žáky pravidelně,
- mají ve třídě žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nebo odlišným mateřským jazykem,
- vnímají třídní klima jako příznivé, ale vyskytují se konflikty mezi žáky,
- do práce se sice stále těší, ale cítí občas profesní únavu,
- komunikují se žáky každý den a zajímají se také o jejich osobní život.

Na otázku, jaké nástroje využívají pro zlepšování klimatu ve svých třídách, uvedli většinou:

- třídnické hodiny,
- rozhovory se žáky nebo společnou komunikaci v kruhu,
- skupinové práce,
- trávení času s dětmi na školních akcích,
- dramatizace rolí při řešení konfliktů.

Následující tabulka nabízí přehled odpovědí učitelů týkajících se vlastního vnímání klimatu třídy a nástroje, které pro zlepšování klimatu učitelé využívají. Dále je uvedeno číslo třídy pro srovnání s výsledným klimatem v rámci šetření žáků, kdy ve třídách č. 1, 3, 5, 6,8 a 9 bylo zjištěno nepříznivé klima.

Tabulka 14*Srovnání odpovědí učitelů na vnímání klimatu a používané nástroje podle tříd*

Třída	Klima podle učitele	Používané nástroje
1	nepříznivé, ale řešitelné	skupinové práce, různé komunikační hry
2	příznivé, ale vyskytují se konflikty mezi žáky	rozbor problémových situací, hledání příčiny a řešení
3	příznivé, ale vyskytují se konflikty mezi žáky	pozitivní motivace, sociální kruh, individuální rozhovory, dotazníky
4	příznivé, ale vyskytují se konflikty mezi žáky	rozhovory se žáky, vzájemná relaxace, vycházky
5	velmi příznivé	třídnické hodiny, rozhovory s dětmi, věnování se dětem i mimo vyučování
6	příznivé, ale vyskytují se konflikty mezi žáky	hodně komunikovat se žáky, třídnické hodiny, mimoškolní aktivity se žáky, trávení času na školních akcích se žáky
7	příznivé, ale vyskytují se konflikty mezi žáky	třídnické hodiny, rozhovory, hraní rolí, možnost kooperace v různorodých skupinách, spolupráce s výchovným poradcem
8	příznivé, ale vyskytují se konflikty mezi žáky	rozhovory, hry
9	velmi příznivé	konflikty řešíme okamžitě, společně; hodně řešíme přátelské chování
10	velmi příznivé	nejčastěji třídní kruhy, individuální pohovory

Zdroj: vlastní zpracování

10.4 SHRUTÍ VÝZKUMU A VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ

Na základě výzkumu byly zjištěny následující skutečnosti. Podle vyhodnocení dotazníků v jednotlivých třídách (tab. č. 2–11) byl vyhodnocen stav klimatu, který je v pásmu běžných hodnot (viz tab. č. 13), nicméně hodnocení kvality klimatu napříč třídami je velmi různorodé. Čtyři třídy z deseti testovaných vnímají své klima jako velmi příznivé (tab. 3, 5, 8 a 11) a při srovnání s celorepublikovým průměrem vykazují ve spokojenosti ve třídě dokonce nadprůměrnou hodnotu (grafy č. 2, 4, 7 a 10). Ukázalo se, že pokud je koeficient „spokojenosti ve třídě“ vysoký, výrazně ovlivňuje i hodnotu koeficientu „soudržnost třídy“ a také „třeníce ve třídě“ se vyskytují méně. Z odpovědí učitelů těchto tříd bylo zjištěno, že se opravdu dětem s ochotou věnují, vyhrazují si čas na komunikaci s nimi, zkouší je motivovat moderními výukovými metodami, domácí úkoly vnímají spíše jako dobrovolné a do práce se stále těší. Z výzkumu dále vyplynulo, že pokud ve třídě příznivé klima není, vyskytují se neustálé konflikty mezi žáky a soudržnost třídy není na dobré úrovni.

Ve třídách, kde vyšlo klima podprůměrné (viz tab. č. 2, 4, 6, 7, 9 a 10), je v grafech (č. 1, 3, 5, 6, 8 a 9) viditelná hranice pod celorepublikovým průměrem, vyšší výskyt třenic ve třídě a nižší soudržnost třídy. Některé učitelky těchto tříd odpovídaly, že se k některým otázkám nemohou vyjádřit, ke zlepšení klimatu používají didaktické hry, často zadávají domácí úkoly. Klima ve své třídě vnímají jako příznivé (graf č. 24), pouze jedna učitelka vnímá klima shodně se svou třídou negativně.

Ze sebereflexe učitelů lze vyvodit následující zjištění – všichni učitelé uvedli, že se zamýšlí nad kvalitou své pedagogické činnosti (graf č. 13) a svou práci reflektují různými metodami, jako jsou vlastní analýza práce nebo rozhovor s kolegy a žáky (graf č. 14). Se svou prací ve vyučovací hodině je spokojeno devět z 10 učitelů (graf č. 15) a tuto spokojenost vyhodnocují podle vlastního pocitu nebo aktivity žáků při hodině (graf č. 16). V případě neúspěšnosti při výuce volí učitelé převážně změnu vyučovací metody, případně změnu svého přístupu k žákům (graf č. 17). Vlastní úsudek nad nepovedenou hodinou lze prokázat z grafu č. 18, kde učitelé uvedli, že si jsou vědomi svých profesionálních nedostatků a pracují na jejich zmírnění, nebo dokonce na úplném odstranění (graf č. 19).

Na základě skutečnosti, že se učitelé do práce stále těší (podle grafu č. 25) a všichni jsou ochotni se dále vzdělávat v oblasti své profese (graf č. 20), lze konstatovat, že jsou stále motivováni ke snaze budovat s dětmi ve své třídě stabilní a pozitivní zázemí.

Na otázku týkající se četnosti zadávání domácích úkolů odpovídali učitelé různě (graf č. 21). Tato otázka byla do výzkumu zahrnuta z toho důvodu, že se jedná o velmi diskutované téma a je jedním z faktorů, které by mohly ovlivnit klima ve třídě.

V souvislosti s testováním žáků byli učitelé dotazováni na výskyt pravidelné nekázně a více než polovina dotazovaných uvedla, že se s pravidelnou nekázní setkává (graf č. 22). Všichni dotazovaní také uvedli, že mají ve třídě žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a odlišným mateřským jazykem (graf č. 23).

Na otázku související s názorem na klima třídy uvedli tři učitelé z 10, že vnímají klima jako velmi příznivé. Šest učitelů z 10 vnímá klima ve své třídě jako příznivé s občasným výskytem konfliktů, jeden učitel vnímá klima jako nepříznivé, ale řešitelné (graf č. 24).

Skutečnost, že učitelé volí častou komunikaci se žáky jako jeden z nástrojů pro rozvíjení pozitivního klimatu ve třídě, je patrný v grafu č. 26. Dále pak učitelé uváděli další nástroje, kterými podporují dobré vztahy mezi žáky. Nejčastěji uváděli třídnické hodiny, rozhovory v kruhu, skupinové práce nebo účast na školních akcích.

Následně byla formulována následující zjištění k výzkumným hypotézám:

H1: V případě příznivého třídního klimatu dochází k menšímu výskytu konfliktů mezi žáky ve třídě.

Na základě porovnání jednotlivých proměnných všech zkoumaných tříd (tab. č. 12) lze potvrdit, že existuje vztah mezi ukazateli „spokojenost ve třídě“ a „třeníce ve třídě“. S tvrzením této hypotézy lze souhlasit, což vyplývá z tabulek č. 3, 5, 8 a 11, kde jsou děti ve třídě velmi spokojené, a proto je i výskyt třenic nižší. Hypotézu H1 z tohoto důvodu **přijímám**.

H2: Způsob, jakým žáci vnímají klima ve třídě, může být odlišný od toho, jak ho vnímají učitelé.

Výsledky výzkumu těch tříd, ve kterých žáci vyjádřili nespokojenost a častý výskyt konfliktů ovlivňující soudržnost třídy (tab. 2, 4, 6, 7, 9 a 10), se rozcházejí s vyjádřením jejich třídních učitelů. Učitelé sice uvedli, že se sice občas ve třídě třenice vyskytují, ale zároveň zhodnotili klima své třídy příznivě, což se při porovnání s výsledky dotazníků MCI nepotvrdilo (viz tab. č. 14). Tuto hypotézu H2 **přijímám**.

H3: Pokud učitelé pravidelně užívají autoevaluační nástroje, výsledky jejich klimatu jsou příznivější, než pokud s nimi pracují spíše náhodně.

Z výzkumu vyplynulo (grafy č. 13–18, grafy č. 20 a 26), že učitelé často využívají autoevaluačních nástrojů, reflektují hodiny podle vlastního pocitu nebo využívají rozhovorů s kolegy a jsou si vědomi nedostatků, se kterými posléze pracují tak, aby dosáhli jejich zmírnění nebo úplného odstranění. Protože také pravidelně využívají nástroje pro podporu dobrých vztahů ve třídě a motivovanost žáků (tabulka č. 14), nebylo možné dosáhnout ve výzkumu potvrzení této hypotézy. Tuto hypotézu H3 **zamítám**.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce byla zaměřena na aktuální problematiku související s rozvíjením pozitivního klimatu ve školních třídách a s rolí učitele v tomto procesu. V současném světě je důležité, aby učitelé přistupovali k žákům s ohledem na jejich individuální potřeby a vytvářeli takové prostředí, které podporuje pozitivní vztahy mezi žáky a motivuje je k učení. Pozitivní klima totiž podporuje u žáků zdravou sociální interakci, osobní rozvoj a aktivní přístup k výuce.

Teoretická část práce byla zaměřena na analýzu faktorů ovlivňujících klima ve třídě. Důraz byl kladen především na účastníky procesu rozvíjení pozitivního klimatu třídy, kterými jsou žáci a učitel. Ti mají zásadní vliv na vytvoření takového prostředí, které bude podněcovat zvědavost, aktivní účast a spolupráci, a zároveň vytvoří prostor pro individuální růst a rozvoj každého jedince. Klíčovou roli při utváření pozitivní atmosféry ve třídě má učitel, který může prostřednictvím svého přístupu a chování vytvářet prostředí, které podporuje pozitivní mezilidské vztahy, důvěru, respekt a otevřenou komunikaci. Má možnost podněcovat zájem žáků o učení, motivovat je k aktivní účasti ve výuce a vytvářet prostředí, ve kterém se žáci cítí podporováni.

Ve výzkumné části byla provedena diagnostika klimatu ve vybraných třídách prvního stupně základních škol, kdy formou dotazníkového šetření byli osloveni jak žáci, tak i jejich třídní učitelé. Cílem výzkumu bylo zjistit aktuální stav klimatu v těchto třídách a strategie, které učitelé využívají pro vytvoření příznivého prostředí ve třídě, a na základě tohoto zjištění přijmout, nebo zamítnout stanovené výzkumné hypotézy.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že existují významné rozdíly v kvalitě klimatu mezi jednotlivými třídami. Potvrdilo se ale, že pokud je ve třídě klima příznivé, vyskytuje se mezi žáky méně třenic a konfliktů. Zajímavým poznatkem bylo, že pokud žáci vnímali klima ve své třídě jako nepříznivé, vyhodnotila většina učitelů toto klima coby příznivé. Z toho vyplývá, že mohou být učitelé méně motivováni k podporování pozitivního prostředí třídy. Respondenti z řad učitelů dále uváděli metody práce a autoevaluační nástroje, které využívají s úmyslem podpořit vztahy se žáky. Ve výzkumu se ale nepodařilo prokázat, že by četnost a pravidelnost těchto nástrojů měly zásadní vliv na stav klimatu třídy.

Učitel má však mnoho přímých i nepřímých vlivů na rozvoj pozitivního klimatu své třídy a svým přístupem má možnost ovlivnit to, jakým způsobem je třída vnímána žáky.

RESUMÉ

Tato diplomová práce se zabývá analýzou klimatu ve třídách prvního stupně základních škol a rolí třídního učitele při formování pozitivního prostředí ve třídě. Cílem výzkumu je posoudit význam role učitele při vytváření pozitivního klimatu ve třídách a zjistit, jaké postupy pro vytvoření příznivého prostředí, které podporuje optimální vzdělávací proces a rozvoj žáků, pedagogové využívají.

Teoretická část práce obsahuje základní faktory ovlivňující klima ve třídě, definice klíčových pojmů, především se ovšem zaměřuje na aktéry tohoto procesu, tedy učitele, žáky a jejich vzájemné vztahy.

V praktické části této práce jsou uvedeny výsledky výzkumu provedeného prostřednictvím dotazníkového šetření ve čtvrtých a pátých třídách vybraných základních škol. Výzkumný vzorek respondentů tvoří jak učitelé zmíněných tříd, tak i žáci a výsledky výzkumu jsou přehledně uvedeny v tabulkách a grafech.

The thesis deals with the analysis of the climate in primary school classrooms and the role of the class teacher in forming a positive classroom environment. The aim of the research was to assess the importance of the teacher's role in creating a positive classroom climate and to determine what practices they use to create a positive environment that promotes optimal learning and student development.

The theoretical part of the thesis includes the basic factors influencing classroom climate, definitions of key terms and, above all, focuses on the actors in this process, i.e. teachers, pupils and their relationships.

The practical part of this thesis presents the results of research conducted through a questionnaire survey in fourth and fifth grades of selected primary schools. The respondents were both teachers of the mentioned classes and pupils and the results of the research are clearly presented in tables and graphs.

SEZNAM LITERATURY**Knihy a monografické publikace**

- Čáp, J., & Mareš, J. (2001). *Psychologie pro učitele*. Portál.
- Čapek, R. (2010). *Třídní klima a školní klima*. Grada Publishing.
- Čapek, R. (2020). *Uč jako umělec*. Jan Melvil publishing
- Fontana, D. (2014). *Psychologie ve školní praxi*. Portál.
- Gavora, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Paido.
- Holeček, V. (2014). *Psychologie v učitelské praxi*. Grada Publishing
- Hrabal, V., & Pavelková, I. (2010). *Jaký jsem učitel*. Portál.
- Karnsová, M. (1995). *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. Portál.
- Kosíková, V. (2011). *Psychologie ve vzdělávání a její psychodidaktické aspekty*. Grada Publishing.
- Kyriacou, C. (1996). *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Portál.
- Lašek, J. (2001). *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Gaudeamus.
- Matoušková, I. (2009). *Kompendium z psychologie*. Bankovní institut, vysoká škola.
- Petty, G. (2019). *Moderní vyučování*. Portál.
- Průcha, V., Walterová, E., & Mareš, J. (2003). *Pedagogický slovník*. Portál.
- Zormanová, L. (2014). *Obecná didaktika*. Grada Publishing.

Elektronické zdroje

- Březinová, K. (2020, 29.zář). *Jak udržet kázeň ve třídě*. Zapojme všechny.
<https://zpojmevsechny.cz/clanek/jak-udrzet-kazen-ve-tride>
- Hrubá, J. (2019, 23. září). *Výzkum: Vzdělání rodičů výrazně ovlivňuje jejich očekávání od školy*. Učitelské listy. <http://www.ucitelske-listy.cz/2019/09/vyzkum-vzdelani-rodicu-vyrazne.html>

Čapek, R. (2013, 18. prosince). *Učitel a rodič: O čem si rodiče přejí být informováni*. Metodický portál RVP.cz. <https://clanky.rvp.cz/clanek/17969/UCITEL-A-RODIC-O-CEM-SI-RODICE-PREJI-BYT-INFORMOVANI.html>

Autorský tým APIV B. (2020a, 11. října). *Třídnická hodina*. Zapojme všechny. <https://zpojmevsechny.cz/clanek/tridnicka-hodina>

Autorský tým APIV B. (2020b, 1. října). *Školní třída*. Zapojme všechny. <https://zpojmevsechny.cz/clanek/skolni-trida>

Cudlíková, Tvrdíková, L., M., Fojtík, D., & Košťálová, H. (2023, 4. srpna). *Přes příběhy k lepším vztahům (Tipy do třídnických hodin)*. Metodický portál RVP.cz. <https://dum.rvp.cz/materialy/pres-pribehy-k-lepsim-vztahum-tipy-do-tridnickych-hodin.html>

Konečná, P. (2008). *Učitel a klima třídy* [Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně]. Archiv závěrečných prací MUNI. https://is.muni.cz/th/nwee9/Diplomova_prace.pdf

Navrátilová, A. (2013). *Klima třídy na 1. stupni ZŠ* [Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích]. Vysokoškolské kvalifikační práce. <https://theses.cz/id/tukxm6/6167755>

Zahraniční články

Clark, K. N., Blocker, M. S., Gittens, O. S., & Long, A. C. (2023). Profiles of teachers' classroom management style: Differences in perceived school climate and professional characteristics. *Journal of School Psychology, 100*, 101239. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2023.101239>

Dickhäuser, O., Janke, S., Daumiller, M., & Dresel, M. (2021). Motivational school climate and teachers' achievement goal orientations: A hierarchical approach. *British Journal of Educational Psychology, 91*(1), 391–408. <https://doi.org/10.1111/bjep.12370>

McGeown, S. P., & Warhurst, A. (2020). Sex differences in education: Exploring children's gender identity. *Educational Psychology, 40*(1), 103–119. <https://doi.org/10.1080/01443410.2019.1640349>

Wang, M. T., Degol, J. L., Amemiya, J., Parr, A., & Guo, J. (2020). Classroom climate and children's academic and psychological wellbeing: A systematic review and meta-analysis. *Developmental Review*, 57, 100912. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2020.100912>

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1	36
Graf 2	38
Graf 3	39
Graf 4	40
Graf 5	42
Graf 6	43
Graf 7	44
Graf 8	46
Graf 9	47
Graf 10.....	48
Graf 11.....	50
Graf 12.....	51
Graf 13.....	51
Graf 14.....	52
Graf 15.....	52
Graf 16.....	53
Graf 17.....	53
Graf 18.....	54
Graf 19.....	54
Graf 20.....	55
Graf 21.....	55
Graf 22.....	56
Graf 23.....	56
Graf 24.....	57
Graf 25.....	57
Graf 26.....	57

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1.....	34
Tabulka 2.....	36
Tabulka 3.....	37
Tabulka 4.....	39
Tabulka 5.....	40
Tabulka 6.....	41
Tabulka 7.....	43
Tabulka 8.....	44
Tabulka 9.....	45
Tabulka 10.....	47
Tabulka 11.....	48
Tabulka 12.....	49
Tabulka 13.....	50
Tabulka 14.....	59

PŘÍLOHA Č. 1

Dotazník: Naše třída – aktuální forma (My Class Inventory, MCIa)

Milé děti,

prosím vás o vyplnění tohoto dotazníku, který ukáže, jak se ve třídě cítíte a jak vaše třída drží pospolu. Není to žádný test, nejsou zde dobré a špatné odpovědi. Napište prostě, **jaká je teď vaše třída, vaši spolužáci.**

Každou větu dotazníku si pořádně přečtěte. Pokud souhlasíte s tím, co je tam napsáno, udělejte kroužek kolem slova „ANO“; pokud nesouhlasíte, udělejte kroužek kolem slova „NE“. **Když se spletete nebo si odpověď rozmyslíte** a chcete ji změnit, přeškrtněte křížkem odpověď, kterou chcete opravit, a zakroužkujte tu, co platí.

Nic nepřeskakujte, odpovězte na každou otázku. Vyplňte třídu a školu. Vaše odpovědi jsou důvěrné a nedostanou se k nikomu jinému.

Děkuji za spolupráci.

Třída: **Škola:**

1. V naší třídě baví děti práce ve škole.	ANO	NE
2. V naší třídě se děti mezi sebou pořád perou.	ANO	NE
3. V naší třídě děti mezi sebou často soutěží, aby se dozvěděly, kdo je nejlepší.	ANO	NE
4. V naší třídě je učení těžké, máme moc práce.	ANO	NE
5. V naší třídě je každý mým kamarádem.	ANO	NE
6. Některé děti nejsou v naší třídě šťastné.	ANO	NE
7. Některé děti v naší třídě jsou lakomé.	ANO	NE
8. Mnoho dětí z naší třídy si přeje, aby jejich práce byla lepší než práce spolužáků.	ANO	NE
9. Mnoho dětí z naší třídy dokáže udělat svou školní práci bez cizí pomoci.	ANO	NE
10. Některé děti v naší třídě nejsou mými kamarády.	ANO	NE
11. Děti z naší třídy mají svou třídu rády.	ANO	NE
12. Mnoho dětí z naší třídy dělá spolužákům naschvály.	ANO	NE

13. Některým dětem v naší třídě je nepříjemné, když nemají tak dobré výsledky jako druzí žáci.	ANO	NE
14. V naší třídě umí pracovat jen bystré děti.	ANO	NE
15. Všechny děti v naší třídě jsou mí důvěrní přátelé.	ANO	NE
16. Některým dětem se v naší třídě nelíbí.	ANO	NE
17. Určité děti z naší třídy vždy chtějí, aby bylo po jejich, aby se jim ostatní děti přizpůsobily.	ANO	NE
18. Některé děti z naší třídy se vždycky snaží udělat svou práci lépe než ostatní.	ANO	NE
19. Práce ve škole je namáhavá.	ANO	NE
20. Všechny děti v naší třídě se mezi sebou dobře snášejí.	ANO	NE
21. V naší třídě je legrace.	ANO	NE
22. Děti z naší třídy se mezi sebou hodně hádají.	ANO	NE
23. Několik dětí v naší třídě chce být pořád nejlepší.	ANO	NE
24. Většina dětí v naší třídě ví, jak má dělat svou práci, jak se učit.	ANO	NE
25. Děti z naší třídy se mají mezi sebou rády jako přátelé.	ANO	NE

PŘÍLOHA Č. 2

Jak se podílím na rozvoji příznivého klimatu ve třídě?

Vážení kolegové, tento dotazník je součástí výzkumu mé diplomové práce s názvem "Role třídního učitele v procesu rozvíjení pozitivního klimatu školní třídy". Vyberte vždy pouze jednu variantu, pokud není uvedeno jinak. Prosím Vás o pravdivé vyplnění. Prosím i o uvedení Vašeho jména, protože součástí hodnocení dětí bude i hodnocení klimatu třídy z Vašeho pohledu. Vaše odpovědi budou sloužit pouze pro účely diplomové práce a nebudou poskytovány třetí straně. K tomu se zavazuji Vámi podepsaným "informovaným souhlasem s poskytnutím citlivých údajů". Moc Vám tímto děkuji za spolupráci. Bc. Denisa Sládková

** Označuje povinnou otázku*

1. Jméno (na základě podepsaného informovaného souhlasu): *

2. Délka mé praxe ve školství:

Označte jen jednu elipsu.

- do 3 let
 3 - 10 let
 11 - 20 let
 nad 20 let

3. Název školy, kde nyní učím:

4. Třída, kde jsem třídním učitelem/učitelkou:

5. Zamýšlíte se nad tím, jak zjistit, zda je Vaše pedagogická činnost ve vyučování kvalitní?

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 ne
 nedokážu se vyjádřit

6. Zakroužkujte prosím všechny ty metody autoevaluace, které jste sami v průběhu své učitelské praxe použili nebo používáte (možno zvolit více variant):

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- vlastní analýza své práce
 hospitace
 dotazníkové šetření
 rozhovor s kolegy
 rozhovor se žáky/žákem
 videonahrávka
 portfolio učitele
 jinou, zde neuvedenou metodu

7. Se svou prací ve vyučovací hodině jste většinou:

Označte jen jednu elipsu.

- velmi spokojen/a
 spokojen/a
 nespokojen/a
 velmi nespokojen/a
 nedokážu se vyjádřit

8. Podle čeho především poznáte, že Vaše vyučovací hodina byla úspěšná a děti bavila? (možno zvolit více variant):

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- mám příjemný pocit po skončení hodiny
 žáci byli v hodině aktivní
 žáci dostali v hodině kladné hodnocení
 Jiné: _____

9. V případě, že Vaše vyučovací hodina není úspěšná, jakou změnu nejčastěji nastolíte v této třídě při příští vyučovací hodině? (možno zvolit více variant)

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- změním vyučovací metodu
 změním svůj přístup k žákům
 změním učební text/materiál
 využiji jiných technických pomůcek
 změním pravidla, která ve třídě v mém předmětu byla

10. Jste si vědom/a některých svých profesních nedostatků?

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 ne
 nedokážu se vyjádřit

11. Pokud ano, co s nimi nejčastěji děláte?

Označte jen jednu elipsu.

- pracuji na jejich zmírnění
- pracuji na jejich úplném odstranění
- bohužel je nedokážu změnit/odstranit
- Jiné: _____

12. Souhlasíte s tvrzením "učitel se musí neustále vzdělávat" a považujete celoživotní vzdělávání za samozřejmou součást své práce?

Označte jen jednu elipsu.

- ano
- ne
- nedokážu se vyjádřit

13. Domácí úkoly považujete za:

Označte jen jednu elipsu.

- nezbytné
- dobrovolné
- úkoly nedávám
- Jiné: _____

14. Setkáváte se ve své třídě pravidelně s nekázní ze strany žáků?

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 ne
 nedokážu se vyjádřit

15. Máte ve třídě žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nebo odlišným mateřským jazykem?

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 ne
 Jiné: _____

16. Jak vnímáte klima ve své třídě?

Označte jen jednu elipsu.

- velmi příznivé
 příznivé, ale vyskytují se konflikty mezi žáky
 velmi nepříznivé
 nepříznivé, ale řešitelné
 Jiné: _____

17. Uveďte prosím nástroje, které využíváte pro zlepšení klimatu ve své třídě:

18. Jak vnímáte své zaměstnání?

Označte jen jednu elipsu.

- každý den se do práce těším a jsem plná energie
- těším se, ale občas cítím únavu
- netěším se, ale snažím se to změnit
- netěším se, jsem unaven/a a toužím po změně
- nedokážu se vyjádřit
- Jiné: _____

19. Jak často komunikujete s žáky o jejich osobním životě, prožitcích, úspěchu či naopak neúspěchu? *

Označte jen jednu elipsu.

- každý den
- jednou týdně
- občas ano, ale není to pravidlem
- nikdy
- Jiné: _____